

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi / Journal of Ottoman Legacy Studies

ISSN 2148-5704

www.osmanlimirasi.net

osmanlimirasi@gmail.com

Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021 / Volume 8, Issue 22, November 2021

OSMANLI DEVRİ ORTA KARADENİZ'DE AVCI KUŞLARI (1485-1830)
Birds of Prey on the Central Black Sea of Ottoman Realm (1485-1830)

Makale Türü/ Article Types : Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi/ Received Date : 19.09.2021
Kabul Tarihi/ Accepted Date : 14.10.2021
Sayfa/ Pages : 469-493
DOI Numarası/ DOI Number : <http://dx.doi.org/10.17822/omad.2021.198>

Mehmet Yavuz ERLER

(Prof. Dr.), Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun / Türkiye, e-mail: myerler@omu.edu.tr,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4991-9902>

Atıf/Citation

Erler, Mehmet Yavuz, "Osmanlı Devri Orta Karadeniz'de Avcı Kuşları (1485-1830)", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 8/22, 2021, s. 469-493.

Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD), Cilt 8, Sayı 22, Kasım 2021.

Journal of Ottoman Legacy Studies (JOLS), Volume 8, Issue 22, November 2021.

ISSN: 2148-5704

OSMANLI DEVRİ ORTA KARADENİZ'DE AVCI KUŞLARI (1485-1830)

Birds of Prey on the Central Black Sea of Ottoman Realm (1485-1830)

Mehmet Yavuz ERLER

Öz: Canik, Osmanlı Devleti'nde şahin yetiştirme noktalarından biridir. Çalışmamızda Canik livasında 17 tımara kayıtlı yerleşim yerinde bulunan 24 “kaya” adı verilen avcı kuşu yetiştirme istasyonu tespit edilmiştir. Şahin yetiştiriciliği tımarlarında aynı zamanda tarım ve hayvancılıkla da uğraşmış olduğunu tespit etmek mümkündür. Bu tımarlarda bulunan görevliler sarayın talep ettiği oranda avcı kuşu yetiştirmeyi başardıklarında tarım ve hayvancılıktan ödemekle mükellef tutuldukları vergilerden muaf olmuşlardı. Eğer bu talep edilen avcı kuşlarını yetiştiremezler ise yetiştiremedikleri her bir avcı kuşu için 300 akça ceza ödedikleri gibi vergi muafiyetleri de ortadan kaldırırdı. Avcı kuşu yetiştiren tımar sahipleri aynı zamanda Sultanın düzenlediği süre avlarına yetiştirdikleri avcı kuşları ile birlikte iştirak etmekle mükellefler. Çalışmalarımız neticesinde şahin yetiştiriciliği tımarlarının saray adına kırsal alanda otoriteyi tesis etmek, istihbarat toplamak ve iletişim ağı oluşturmak gibi bir görevinin olduğuna dair verilere ulaşılmıştır. Bu durum aslında Osmanlı Devleti'nde yetiştirilen avcı kuşu istasyonlarının; askerî bir geleneğin devamı olarak varlığını koruduğu şeklinde anlaşılabilir. Bu nedendir ki kılıç ehline verilen tımar kategorisinde şahin, atmaca, doğan, çakır ve zağanos yetiştiriciliğine dair kayıtlar düşülmüştür. Saray'da üst düzeyde temsil edilen şahin, atmaca ya da çakır yetiştiricileri kırsaldaki bu askerî organizasyonu sevk ve idare etmişlerdir. Şahinin Osmanlı hanedanını oluşturan Kayı boyunun da ongunu olması sembolik açıdan ayrıca önem arz eder. Orta Karadeniz'de bulunan “kaya” ya da “yuva” şeklinde tanımlanan yetiştirme istasyonlarında avcı kuşları yetiştirilmiştir. Eyalet-i Rum'un Canik livası dâhilinde yer alan kaza ve nahiyelerde yer alan tımarlar bünyesinde gerçekleştirilen şahin yetiştiriciliğinin salt bir gelenek ya da avcılık sevdasından öte askerî bir anlam içerdiği düşünülmektedir. Ancak ateşli silahların gelişimi ve iletişim vasıtalarının değişimi ile birlikte avcı kuşu yetiştiriciliğinin de gerilediği anlaşılır. Bu coğrafyada var olan avcı kuşlarının ve geleneksel şahin yetiştiriciliğinin yeniden işlevsel hâle getirilmesi amacıyla bu makale kaleme alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Şahinciliği, Doğan, Çakır, Atmaca, Kartal, Tımar, Samsun, Sonisa

Abstract: Canik was also one of the home-lands for the falconry of Ottoman Empire. In our study we detected 17 towns in where falconry fiefs located and 24 “rocky” nests in where flying predators lay their eggs. These fiefs in that falconry proceeds were also taken care of field work and husbandry, mostly sheep, goat and beeves or hives. If they complied with the Porte's summons, then they were exempted from the burdens and taxes. However if they fail to do complete the duty they were objected to the taxes and also a fine of 300 silver aspers to pay instead of the each hunting-birds as of that they were obliged to take to the Porte. These fiefs in where falconry exists were also obliged to take part within the Sultans' hunting along with the tamed birds of predator. In so far it can be concluded that the falconry in the Ottoman Empire were also serve as to top-secret communication, military drill and rural espionage. It can be understood that hunting birds' breeding in Ottoman State had its own existence as a result of a military tradition. It therefore the falconry along with other birds of predator was registered under the fief that was endowed to the class of sword-holder. The falconry staff was represented at its highest level within the court in order to order this military organization throughout the Ottoman rural area. The falcon, represented as a symbol of the Ottoman dynasty, derived from “Kayı” tribe ornament deserves inclusive attendance. Hunting birds was raised and tamed at the birds' nest called “yuva (nest)” or “kaya (rock)” in the mid of the Black-Sea territory. It can be estimated that falconry, preceded within the fiefs separated at the towns and township of Canik province of the shire of Rum (Roma) was not solely as a result of enthusiasm or for tradition but beyond that as of it, merely military purposes. Falconry was declined due to the development of fire-arms and the brand-new discoveries of the way of communication. This article is written up aiming to re-establish the traditional falconry and letting the hunting birds endure their existence in this territory.

Key Words: Ottoman Falconry, Peregrine Falcon, Goshawk, Hawk, Eagle, Fief, Samsun, Sonisa

Giriş

Tarih boyunca insanoğlu, çevresindeki ekolojik yapıyı önce gözlemlemiş ve bilahare ona uyum sağlayarak varlığını sürdürmüştür. Tarih öncesi çağlarda çevresindeki doğal bitkileri toplayarak gıda gereksinimini gideren insanların zamanla avcılığa yöneldiği anlaşılır. Böylelikle tarihin henüz yazılmaya başlanmadığı bir dönemde iki belirgin kültür ön plana çıkmıştır. Mümbit nehirlerin suladığı ve düzenli yağış alan tropik ve sub-tropik bölgelerde bulunan bitki örtüsünün bolluğu bu coğrafyalarda yaşayan insanların önce toplayıcı toplum daha sonra tarım toplumu olarak ortaya çıkmalarına uygun ortam hazırlamıştır. Her ne kadar toplayıcı toplumlarda avcılık mevcut olsa da kolayca erişebildikleri tarımsal gıda ürünlerini toplamak ve doğadaki ürün çeşitliliği ve yetişmelerindeki uygulamaları geliştirmek daha pratik bir çözüm olarak kabullenilmiştir. Çevresel faktörlerin de etkisiyle kurak, yarı kurak ve tundralık bir ortama neden olan bölgelerdeki insanların ise toplayıcılıkla başlayan gıda gereksinimlerini giderme süreci bitkisel ürünlerin yetersiz kalması nedeniyle avcılığa yönelmiştir. Bu konuda en kolay av ise kuş yuvalarında yeterli protein kaynağına sahip olan yumurtaların temini idi. Bilhassa Türklerin anavatanı konumundaki Orta Asya stepleri yarı kurak iklim özellikleri nedeniyle tarımsal faaliyetlerden çok avcılığa müsait bir coğrafyaya sahipti. Başlarda muhtemelen en kolay evcilleştirilen av hayvanı koyun ve bilahare keçiler oldu. İlerleyen süreç içerisinde uzaklaşan av hayvanlarına erişim için atın evcilleştirilmesine yönelik faaliyetler gerçekleştirilmiş olmalıdır. Bu süreç içerisinde insanoğlunun kullandığı silah alet ve edevatlarındaki gelişime bağlı olarak avlanma alanında da ilerleme kaydedildi. Gıda kaynaklarının çeşitliliği ve erişilebilirliği demografik nüfus gelişimini de sürekli kıldı. İnsan uygarlığının ateşli silahlar icat olunmazdan evvel uzunca bir tarihi sürecini dolduran ok ve yay avcılığında kullanılan en gelişmiş av silahı olarak kabul gördü. Ok başlarındaki temrene sürülen “baldıran otu” ya da “kurtboğan” gibi çeşitli bitkisel zehirler oldukça iri cüsseli hayvanlarda ölümcül sonuçlar meydana getirmekteydi. Özetle avcı toplum olarak gelişimini sürdüren Türkler kendi coğrafyalarındaki bitkileri de tanımakta ve özelliklerine göre ya av aracı ya da şifa kaynağı olarak değerlendirmekteydiler. Ayrıca avcılık süreci içerisinde ehlileştirmeyi başardıkları canlıların yanı sıra Orta Asya coğrafyasında bolca gıda kaynağı olarak tükettikleri çavdar, darı, burçak, arpa ve yulaf gibi bitkilerden de yararlanmışlardı. Ekolojik çevresini gözlemleyen insanoğlu köpekleri ehlileştirecek avcılık açısından okla vurulması zor olan ve süratli hareket eden tavşan, karaca, ceylan gibi canlıları daha kolay avlayabileceğini anladı. Doğada bolca bulunan uçan hayvanları avlamak okla pek de mümkün değildi. İyi bir eğitim ve ustalık isteyen okla avlanma tekniğinin çulluk, bildircim, keklik, ördek, kaz vb. süratli av kuşlarının avlanmasında pek de işe yaradığını söylemek mümkün değildir. Çevresini gözlemleyen insanın doğadaki şahin,doğan, atmaca, çakır ve kartal gibi kuşların avcı kuşlar olarak gıda kaynaklarını giderdiklerini keşfetmesi uzun sürmedi. Orta Asya steplerinde ve Tengri Dağları'nın eteklerinde kartal, şahin,doğan, atmaca, çakır gibi avcı kuşların yuvalarını takip eden ve ele geçirdiği yavru kuşları ehlileştirecek kendine bağlayan insanoğlu ok ve yaydan çok daha etkili bir av aracını da elde etmiş oldu. Orta Asya'da yaşayan Türk kavimlerinin ağırlıklı olarak hemen hepsinde birer avcı kuşun ongun olarak tercih edilmiş olmasının ardında avcı bir kültür hayatının varlığı yatar. Ebul-Gazi Bahadır Hanın kaleme aldığı Şecere-i Terakeme de bazı Türk boylarının ongun olarak tanımlanan kuşları belirtilmiştir. Buna göre; Kayı, Bayındır ve Beçene boyunun ongun kuşu şahindir (Şunkar). Bayat kabilesinin baykuştur (Ügi). Alka-Evli kabilesinin çakırdır (Köykenek, Keler). Kara-Evli kabilesinin çaylaktır (Göbeksarı). Yasır kabilesinin kuşu atmacadır (Kırgu). Dodurga boyu kızıl-kartalı sahiplenmiştir. Kınık boyu ise ak-kartalı ongun yapmıştır. Avşar boyunun kuşu ise beyaz doğandır (Çerelaçin).¹ Hülasa olarak belirtmek gerekirse sembolünde ve geleneğinde kuş olmayan Türk boyu neredeyse yok gibidir.

¹ Ebul-Gazi Bahadır Han, Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-yi Terakime), Haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, (Yayın yeri ve yılı belirtilmemiş.), 49-52.

Osmanlı Sarayında Avcılık ve Av Kuşları

Osmanlı sarayı ve hanedanı için geleneksel çizgide uzun yıllar varlığını koruyan en önemli ritüel “av partileriydi”.² Kadim Orta Asya Türk gelenekleri arasında yer alan bu uygulamanın esasen devrin çoğu hanedan ve saray mensubu için bir tür kadim geleneğin ve köklere bağlılığın bir emaresi olarak icra edildiğini söylemek mümkündür. Sicilya Kralı II. Frederik tarafından 1240-1241’de Endülüsle ait olduğu belirtilen “avlama ve şahin yetiştiriciliği” kitabının Latinceye çevirisi, Avrupa’da avcı kuşların avlarda kullanılması açısından bir milat teşkil eder. II. Frederik’in çevirisinin üzerinden on yıl geçtiğinde de Kastilya Kralı X. Alfonso’nun Arapçadan Latinceye bir avcılık kitabı (*Kitab al Sayd*) çevirisini yaptırdığı belirtilmektedir.³ İngiltere’de av partileri ile ünlenen VIII. Henry (1509-1547) bu alanda Osmanlı hanedanının yalnız olmadığını kanıtlar.⁴ Avrupa’da yer alan hanedanlar ve bunların katıldıkları av partilerine dair pek çok eser kaleme alınmış olmakla beraber yine Avrupa coğrafyasında hüküm süren bir diğer asaletli bir soya mensup olan Osmanlı hanedanı ve av partileri ile ilgili fazla bir eser meydana getirilememiştir. Hâlbuki Osmanlı Devleti’nin düzenlediği süre avları bilindiğinden bazı Avrupa coğrafyasında yer alan hanedanlıklar Osmanlı’ya süre avlarında kullanılmak üzere hediyeler göndermiştir. Osmanlı Devleti’nin düzenlediği bu süre avları esnasında hanedan üyelerinin *zağar*, *sakson* ve *samsun* adları verilen avcı köpek türlerini kullandıklarına dair veriler belgelerde yer almaktadır. Bilhassa şahin, doğan, atmaca, ispir, çakır, sungur, toygun, kızıl kartal, kaya kartalı, balıkçıl kartal ve Sinop baykuşu gibi ehlileştirilen avcı kuşları ile avlanmak Osmanlı sarayının vazgeçilmezleri arasındaydı. Osmanlı sarayının ilgi alanını takip eden bağlı beyliklerin de bu alanda hediyelerle (*pişkeş*) payitahtın gönlünü çelmeye çabaladıkları anlaşılır. Eflak Voyvodası bu minvalde Osmanlı sarayına Temmuz 1792’de “sayd ü şikâr” için talimli iki adet tazı, iki türde dört adet zağar ve Lehistan da ağla yakalanan sekiz adet sekson av köpeği göndermiştir.⁵ Benzer şekilde saray için Polonya ve Moskova’dan temin edilen sungur (akdoğan) Eflak ve Boğdan Beylikleri tarafından hediye olarak Osmanlı sultanlarına gönderilmekteydi.⁶ Her ne kadar arşiv kayıtlarında yeterli bir veriye ulaşılamamışsa da muhtemelen Kırım Hanlığı da bu türden avcı kuşlarının Osmanlı sarayına naklinde önemli bir aracı unsur olmuş olmalıdır. Osmanlı Devleti’ni 1682 yılında ziyaret eden Rus elçisinin, yanında getirdiği sair peşkeşlerle birlikte 10 sunguru sultana hediye ettiği belirtilir.⁷ Frenk Beyi Yasef’in adamlarından olduğu belirtilen İlya’nın Fransa’ya Sultan için sungur ve doğan getirmek üzere gönderilmesi de diplomaside av kuşlarının ehemmiyetine dair bir fikir sunar.⁸ Ancak uluslararası diplomaside güven tazelemeye yönelik bu tür avcı kuşlarının uzak coğrafyalardan transferi Osmanlı’nın başını bir hayli ağrıtmıştır. XVI. yüzyılda “*pişkeş*” olarak saraya hediye edilen ve farelerle beslenen yırtıcı kuşlar veba benzeri bakteri ya da virüsleri kursaklarında ya da tüylerinin aralarında taşıdıkları

² Elisabetta Borromeo, “The Ottomans and Hunting, according to Julien Bordier’s Travelogue (1604-1612)”, *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, (İstanbul: Eren Yayınevi, 2010), 219-233.

³ Virgilio Martinez Enamorado, “Falcons and Falconry in Al Andalus”, *Studia Orientalia* 111, *Finnish Oriental Society, Helsinki* (2019), 165.

⁴ James Williams, “Hunting and The Royal Image of Henry VIII”, *Sport in History* 25/1 (2005): 41-59; Hans J. Eptein, “The Origin and Earliest History of Falconry”, *ISIS*, 34/6, (Autumn 1943), 497-509, The University of Chicago Press.

⁵ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (CDABOA), *HAT.*, Nr. 1409-57201, H 29-12-1206.

⁶ Gilles Veinstein, “Falconry in the Ottoman Empire of the Mid Sixteenth Century”, *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, (İstanbul: Eren Yayınevi, 2010), 205; II. Abdülhamid devrinde elim bir kaza ile sonuçlanan Japonya gezisinde de kuşlar diplomatik iyi niyet elçisi olarak hizmet vermiştir. Ancak bu defa avcı kuşların yerine pelikan, Japon kazı, “onaga tori”, nightingale, “nishiki tori”, “chabo”, komadori vb. daha barışçıl kuşların diplomaside yer almaya başladığını tespit etmek mümkündür. Bkz. Selçuk Esenbel, “Of Birds and Diplomacy: Royal Gifts to Abdulhamid II”, *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, (İstanbul: Eren Yayınevi, 2010), 290.

⁷ Yusuf Alperen Aydın, “Osmanlı Dönemi ve Öncesinde Avcı Kuşlardan Sungur Üzerine Bazı Notlar”, *Tarih Dergisi* 57 (2013/1): 32-33.

⁸ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Bâb-ı Âsafî, Divan-ı Hümâyûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A. {DVNS.MHM.d.})*, Dosya No. 7, Gömlek No. 43, Tarih : H 01.02.975, (07 Ağustos 1567).

bitlerle Osmanlı diyarlarına taşıyarak salgın hastalıklara sebep olmuşlardır.⁹ Osmanlı süre avlarında kullanılan bilhassa avcı kuşları ile ilgili yapılan çalışmalar bir hayli sınırlıdır. Sınırlı sayıda da olsa seçkin birkaç eserde Osmanlı devri av partileri (sayd u şikâr), bu partilerin baş aktörü sultan ile saray erkânı ve av kuşları hakkında önemli bilgiler nispeten kayda alınmıştır.¹⁰ Osmanlı sarayında tutulan 25 Şubat 1514 tarihli bir defterde, saray hizmetlileri tasnif edilirken “Cemaat-i Şahinciyan”, “Cemaat-i Çakirciyan” ve “Cemaat-i Atmacaciyan” birimlerinin varlığından bahsedilir. Bu kayıt defterinde yer alan bilgilerden anlaşılacağı üzere sultanların av partilerine iştirak eden ve sarayın daimî görevlileri arasında zikredilen bu cemaatler düzenli bir gelire de sahiptiler. Sarayın av partilerinde görev aldıklarını düşündüğümüz bu cemaatlerden “Cemaat-i Şahinciyan” birimi altı görevliden oluşmaktaydı. Şahin kuşlarını av partilerine hazırlayan bu altı görevli günlük 19 akçalık düzenli bir gelire sahipti. Benzer şekilde “Cemaat-i Çakirciyan” ise beş kişiden oluşmakta ve emeklerinin karşılığında günlük 23 akça almaktaydılar. “Cemaat-i Atmacaciyan” ise iki görevliden oluşmaktaydı ve günlük 4 akçalık bir kazanç elde etmekteydiler.¹¹ Sarayda istihdam edilen ve avcı kuşlarının temini, bakımı ve talimi ile ilgilenen bu görevlilerin “Bazdaran Cemaati” şeklinde de adlandırıldıkları da bilinir. Bu görevliler sadece sarayda değil aynı zamanda taşrada yer alan kırsal avcı kuşu yetiştirme istasyonları ile de ilgilenirdi. Sarayda istihdamları sağlanan “doğancıyan”, “atmacaciyan” ve “şahinciyan” cemaatleri atıl kalan kuş yetiştirme istasyonlarındaki tımarlara yeni yapılacak atamalar veya bu tımarlara yönelik müdahaleleri değerlendirir ve bu avcı kuşu yetiştirme istasyonlarının varlıklarını sürdürmeleri için gerekli olan düzenlemeleri gerçekleştirirdi. Enderun Mektebinde de “Şahinciler Koğuşu” ya da “Doğancılar Koğuşu” adı verilen bir sınıfta genç devşirmeler, sarayın şahinlerini seferlere ya da süre avlarına hazırlamak ve kontrol altında tutmak için eğitilirdi.¹² Enderunda “doğancılar koğuşu” bulunurken Birunda “çakırcı”, “atmacacı” ve “şahinci” ocakları bulunurdu.¹³ Görevli sayılarından ve aldıkları ücretlerden yola çıkarak sarayın av partilerinde öncelik verdiği avcı kuşların çakır, şahin ve atmaca şeklinde sıralandığını belirtmek mümkündür. Taşrada yer alan avcı kuşu yetiştirme istasyonlarında da bir tür idari organizasyonun varlığı dikkate alınmıştır. Kırsal alanda avcı kuşlarının bakımı ve eğitiminden sorumlu olan görevlilere “görençiler” ya da arşiv belgelerinde ki hâliyle “görücüler” adı verilmekteydi. Taşrada yetiştirilen avcı kuşlarını saray ya da şehzade sancaklarına güvenli bir şekilde nakledenlere ise “getürücüler” denilmekteydi. Arşiv kayıtlarında “görücüler” ve “getürücüler”e taşra yazışmalarında sıklıkla rastlanırken bu alanda hizmet veren ve belgelerde daha az yer alan görevliler de vardı. Osmanlı kırsalında hizmet veren ve avcı kuşları ile ilgili birimler arasında yer alan bu görevliler; kayacılar, tuzakçılar, kümeciler, dideban-yuvacılar, tülekçi ve yavrucular şeklinde sıralanmıştır.¹⁴ Avcı kuşları yetiştirmekle görevli olan tımarlarda süvari olarak hizmet veren sipahiler de görev almıştır. Babadan oğla geçen ve Müslümanlarla birlikte zimmilerin de¹⁵ yer aldığı bu avcı kuşu yetiştiriciliği işinde yer alanlar bir anlamda barış sürecinde askerî tatbikat yapıp talimli bir ordu

⁹ Nükhet Varlı, “New Science and Old Sources: Why The Ottoman Experience of Plague Matters”, *The Medieval Globe Arc Humanities Press* 1, (2015): 215, erişim tarihi: 13 Eylül 2021, <https://scholarworks.wmich.edu/tmg/vol1/iss1/9>

¹⁰ Güler Yarıcı, “Osmanlıda Avcılık Yasaları”, *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Edt. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun, 1/1, (Ocak 2009), “Türk Kültüründe Av”, 2.

¹¹ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Topkapı Sarayı Arşiv Defterleri*, (TS. MA.d.), No. 10052, Tarih: H 29.12.919, (25 Şubat 1514), s.3.

¹² Gabor Agoston and Bruce Masters, *Encyclopedia of The Ottoman Empire*, (New York: Facts on File, Inc., 2009), 313, 567-568.

¹³ Ahmet Uzun, Ozan Aras, “Mali Yönleriyle Osmanlı Devleti’nde Çakırcılık ve Şahincilik Teşkilatı”, *Liberal Düşünce Dergisi*, S. 83, (2016), 101.

¹⁴ Mehmet İbbaşı ve Tahsin Hazırbulan, “Osmanlı Devleti’nde Avcı Kuşu Yetiştiriciliği/Bazdaranlık (Batı Anadolu Örneği)”, *OMAD (Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi)* 7/19, (Kasım 2020), 657.

¹⁵ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Ahmed 3, (AE.SAMD.III)*, Dosya No. 131, Gömlek No. 12903, Tarih: H 11.01.1132, (24 Kasım 1719). “Ellerinde beratları olduğu hâlde İstanbul’a doğan, şahin ve çakır kuşları getirip şahincibaşına teslim etmeyen Müslüman ve zimmi kuşçularla evlatlarından resm-i arusane, bad-ı heva, beytülmal ve sair vergilerin tahsili ...”

mensubu olarak her daim harbe hazır tutulmaktaydı. Kuş yuvalarını kayalıklarda arayıp bulan, gözetleyen ve kayaların üzerine çıkararak yavruları tutan bu askerî sınıf mensuplarının (ehl-i seyf) bir anlamda keşif, gözetleme ve pusu görevlerinde mahir özel bir askerî tim olarak tesis edildiklerini tasavvur etmek mümkündür.¹⁶ Ekonomik açıdan da avcı kuşlarının oldukça pahalı olduklarını belirtmekte yarar vardır. Örneğin Rodos'u kaybeden Sen-Jan şövalyeleri yedi yıl boyunca sığınacak bir yer bulabilmek için Akdeniz'de dolaşıp Malta'ya yerleşmiş ve sembolik bir kira bedeli olarak da yıllık bir Malta şahinini Sicilya genel valisine sunmuşlardı.¹⁷ Gilles Veinstein ise avcı kuşlarına yönelik Rumeli cihetindeki çalışmalarında kayda değer bazı veriler elde etmiştir. Veinstein'e göre Rumeli'den Osmanlı sarayına 1551-1552 yıllarında avcı kuşlarının gelişinde yaşanan büyük düşüşü engellemek amacıyla bir tür *mürde baha* uygulamasına gidilmiştir. Dimetoka, Filibe ve Zağra'da şahin "görençcilerin" getiremedikleri her bir şahin için 300 akça *mürde baha* bedeli ödemeleri kanunnamelere kaydedilmiştir. Bu durum Rumeli'deki bir avcı kuşun takribi 300 akçalık bir değerle işlem gördüğünü kabullenmemize gerekçe oluşturur. Yine de cezalandırmaya yönelik bir tahsisat olduğu için ceza bedelinin (mürde baha) avcı kuşun gerçek değerinin biraz üstünde tutulmuş olma ihtimali de vardır.¹⁸ İnceleme sahamıza ait bazı belgelerde avcı kuşlarının bedelleri ve nadiren olsa da sayıları kayıt altına alınmıştır. Bu veriler avcı kuşlarına ilişkin farklı ancak kendi içinde tutarlı rakamlar sunar. Avcı kuşlarının fiyatları ile ilgili farklılığın çoğu zaman miktarları ya da kuşların dişi ya da erkek olması ile alakalı olduğunu tahmin etmek mümkündür. 1516 yılına tarihlenen Canik yöresine ait tapu tahrir defterleri sayesinde elde ettiğimiz bazı rakamsal veriler; bir atmacanın eğer av için "kayacı" tarafından eğitilmiş ise 300 akça eğer eğitimsiz ya da erkek ise 90 akça arasında değişen bir fiyat aralığına sahip olduğunu ispatlar. Osmanlı Orta Karadeniz bölgesinde şahin bir hayli nadir bir türdü ve eğitilmiş bir şahinin ederi 420-810 akça olarak kayıtlandırılmıştı. Avcılık için talimli bir çakırın değeri 240 akça eğer eğitimsiz ve erkek bir çakır ise 80 kuruş değerindeydi.¹⁹ İncelediğimiz tahrir kayıtlarında, yörede ispir ya da "zağanos" (küçük yapılı akdoğan) kuşlarına dair bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak Canik livasına ait bir tımar defterinde "zağanos" için bazı veriler elde etmek mümkün olabilmıştır. Defterdeki Milas (Ordu-Mesudiye) kazasında yer alan Behramlı Zaimi Sinan Bey tımarında "aşıyan-ı çakır, şahin ve zağanos; hâsıl: 1500 akça" ibaresi tapu tahrirde kaydı olmayan bazı türlerin bu tarihlerde kaydı tutulan tımar defterinde bulunabileceği anlamını taşır.²⁰ Ancak burada verilen meblağın her üç avcı kuşu türünün ve belirtilmeyen adet miktarının toplam meblağı olması birim fiyatın belirlenmesinde güçlük oluşturur. Yine de genel kanaat olarak erkek atmaca, erkek çakır ve zağanos gibi türlerin saraya gönderilmediği; daha ziyade iç pazarda tüketilerek avcı kuşların yetiştirilmesindeki masrafların bunların satımıyla elde edilen gelirle giderildiği tahmin edilmektedir. Orta Karadeniz'e yakın bir konumda bulunan Trabzon'da avcı kuşlarından dişi olanların saraya gönderildiği ve erkek olan avcı kuşların pazarlarda satıldığı belirlenmiştir. Saraya kadar dişi avcı kuşlarının naklinde ise nakliye ücreti ve avcı kuşların yemesi için yanlarında gönderilen bir adet canlı koyunun 100 akçalık bir değerde olduğu kaydına rastlanmıştır. O hâlde erkek avcı kuşların bu yolculuk bedelini karşılamak üzere satıldıkları belirtildiğine göre; erkek kuşların yaklaşık 100 akçalık bir değerle pazarlarda alıcı bulunduğunu belirtmek mümkündür.²¹ Trabzon yöresinde tespiti yapılan erkek kuşlar için 100 akçalık değer tespiti Orta Karadeniz sahasından elde ettiğimiz erkek avcı kuşlar için belirlenen 80-90 akçalık verilerle birbirine bir hayli yakın meblağlar olarak dikkat çeker.

¹⁶ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Maliyeden Müdevver Defterler, MAD.d.*, Defter Numarası: 3523, H 29.12.1111 (17 Haziran 1700); "Rumeli ve Anadolu vilayetlerinde bulunan livalarda çakır kuşu yuvalarını takip edenlere dair kayıt defteri"

¹⁷ Agoston and Masters, *Encyclopedia of The Ottoman Empire*, 567-568.

¹⁸ Veinstein, "Falconry in the Ottoman Empire", 216.

¹⁹ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516) "Canik livasının köylerinin nüfus ve hâsılatını tımar, malikâne, vakıfları gösterir mufassal tahrir defteri ..." , s.85, 116.

²⁰ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defterleri, (TT.d.)*, Nr. 41, H 29.12.912, (12 Mayıs 1507), 18.

²¹ Veinstein, "Falconry in the Ottoman Empire", 213-214, 217.

Osmanlı sarayında bıldırcın avı için daha ziyade çakır ve atmaca avcı kuşlarının kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bıldırcın avına dair 17 Temmuz 1696 tarihinde Rikab-ı Hümayuna görevlendirilen beş adet çakırcı ve atmamacı için yazılan bir tezkire dikkat çeker. Bilhassa bu görevlilerin elinde bulunan atmaca kuşlarına kimsenin müdahale etmemesi gerektiğine dair kaydedilen ihtar bıldırcın avında ağırlıklı olarak atmaca kuşlarının kullanıldığı gerçeğini de ortaya çıkarmada yarar sağlar.²² Saraya layık bir ziyafet menüsü olarak avı yapılan bıldırcın; Samsun ve yöresinde üst düzey devlet yöneticilerinin konaklarında yer alan “matbahlar” için de bir ziyafet çeşnisi olarak yer almış olmalı. Bıldırcın sürülerinin bahar aylarında Samsun’a güney cihetinden inerek bir müddet kaldıktan sonra sonbahar ayında tekrar geldikleri mekânlara geri döndüklerine dair bazı tespitler yapılmıştır. Bu tespitler sayesinde aynı zamanda yöre halkının XIX. yüzyılda da bıldırcın ve ağaçkakan gibi avları, atmaca ile yakalamaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.²³ Elde ettiğimiz bir evrak üzerinde yer alan ve Canik livasında Samsun’la birlikte aynı idari taksimatta yer alan; “*Sonisa (!) Kadısına Hüküm ki...*” şeklinde başlayan tezkire kaydı bunun önemli bir kanıtı olsa gerektir. Yine bu tezkire içeriğinde “...*kaza-yı mezkûrede sakın çakırcı ve atmamacı neferlerinden olan Sefer, Kadir, İbrahim, Mehmet, diğer Mehmet, Himmət ve Süleyman*” adlı görevlilerin 1696 yılının Temmuz ayında yapıldığı anlaşılan yazışmalarda bıldırcın avı mevsiminde atmamacıları ile birlikte Rikab-ı Hümayuna dâhil olarak av partisine katılmalarına dair bazı tedbirlerin alındığı anlaşılır.²⁴ Osmanlı hanedan mensupları ve saray görevlilerinin iştirak ettiği bu av partileri, muhtemelen geceleri de devam etmiştir. Özellikle 27 Mayıs 1702 tarihinde kaydı tutulan bir defterde “*Şikâr-ı Hümayun Masarifi*” başlığı altında yer alan “*Meşaleci Ücreti: 1.489,5 kuruş*” ibaresi av partisinin gece de devam ettiği ve bir tür süre avına dönüştüğü anlamına gelir.²⁵ Belki de birkaç gün, hafta ve hatta ay süren bu süre avlarında kırsalda geceleyen saraylıların otağ ve çadırları bu meşalelerle aydınlatılmaktaydı ve yapılan masrafa bakılacak olursa bir hayli fazlaca meşalenin gecenin karanlığında ava katılan saraylılar ve görevlilerin çadır çevrelerini aydınlatmada kullanıldığı anlaşılır. İstanbul’da bulunan Ambarlı, Büyük ve Küçük Çekmece, Çatalca ile bir zamanlar Osmanlı başkenti olan Bursa (Hüdavendigâr) ve Edirne’de saraya ait has koruluklarda süre avlarının düzenlendiği bilinir.²⁶ Bununla beraber Osmanlı padişahlarının süre avları ile ilgili olarak yapılan çalışmalarda daha teferruatlı bir av sahasının tespit edildiği anlaşılır.²⁷ Ancak bu çalışmaların genel hatları ile arşivden elde ettiğimiz Bursa, Edirne ve İstanbul civarlarındaki av alanlarını tarif ettiğini belirtmek mümkündür. Osmanlı Devleti üst düzey yöneticilerinden Kanuni Sultan Süleyman’ın Amasya ve Tokat’ta meydana gelen Kızılbaş ayaklanmaları nedeniyle Samsun’a geldiği ve yaklaşık üç ay boyunca Samsun’da av avladığı Venedik arşivlerinde yer alan bir belgede zikredilir.²⁸ Muhtemeldir ki şehzade kenti olan Amasya, saray müeyyide ve geleneklerinden olan av partilerine şehzadeler sayesinde ev sahipliği yapmaktaydı. Böylelikle göçmen kuşların göç güzergâhında bulunan bu coğrafyada

²² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Saray Mesalîhi, (İE. SM.)*, Dosya No. 23, Gömlek No. 2407, Tarih: H 16.12.1107, (17 Temmuz 1696), 2.

²³ Ayşegül Kuş, *Batılı Seyyah ve Araştırmacılara Göre 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Karadeniz Bölgesi*, (Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2016), 144-145.

²⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Saray Mesalîhi, (İE. SM.)*, Dosya No. 23, Gömlek No. 2407, Tarih: H 16.12.1107, (17 Temmuz 1696), 2.

²⁵ BOA., *TS.MA.d.*, No. 707, Tarih: H 29.12.1113, (27 Mayıs 1702), 2.

²⁶ BOA., *DVNS.MHM.d.*, Nr. 36825, Tarih: H 9.4.987, (5 Haziran 1579). “Yalakabad, İznik, Evreşli, Ereğli, Çarşamba, Perşembe kadılarında hüküm: Hassa korularında... bazı kimselerin şikardan men edilmeleri”

²⁷ “*Osmanlı Padişahları İstanbul’da daha çok şehre yakın olan Göksu, Kandilli, Tokat, Kağıthane, Sarıyer, Beykoz, Feridun, Ayazağa, Halkalı, Bahçeköy, Belgrad köyü, Terkos Gölü civarı, Alemdağ ormanlarında Silivri, Çatalca, Üsküdar ve Davutpaşa’daki bahçe ve korularda avlanmışlardır. İstanbul dışında ise Edirne’nin Istanca, Ergene Gözesi, Kurıkayası, Çömlekköy, Kırklareli, Vize ile Yanbolu ormanları, Akpınar, Karapınar ve Dimetoka koruları, Lüleburgaz, Ferecik, Taşlımüsellim, Danişmend ve Feke köyleri, Meriç ve Tunca nehir vadisi ve boyları ile birlikte Manisa’daki Murat Dağları ve Bursa’daki Yenişehir ile İznik bölgelerinde avlanmışlardır.*”; Bkz. Mustafa Alkan ve Ferdi Gökbuğa, “XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Av Teşkilatının Silistre Sancağı’ndaki Yapılanması”, *Akademik Bakış* 9/17, (Kış 2015), 27.

²⁸ Prof. Dr. Maria Pia Pedani’den naklen, 2015, Ca Foscari, Venezia.

avcı kuşlarla şehzadeler sürek avları düzenleyerek saray adap ve geleneklerine daha genç yaşta talimli uygun bir sultan adayı olarak yetiştirilmekteydiler. Şahin ya da avcı kuşları yetiştiricileri ve bu konuda verilen tımarların bazı müeyyidelerinin bulunduğu anlaşılır. Öncelikli olarak Saray adına yetiştirmekle sorumlu oldukları avcı kuşlarını belirlenen sayıda yetiştiremez, tutamaz ya da eğitemezseler bu kuşların ederi oranında bir ücreti sarayda bulunan serdoğancıya ödemekle mükelleftiler. Birkaç yıl üst üste avcı kuşu yetiştiriciliği işini ihmal edenleri ise daha ağır müeyyideler beklerdi. Bütün uyarılara rağmen avcı kuşu yetiştiriciliği görevini yerine getiremeyen tımarların, sahiplerinden alınarak sarayda görevli bulunan “Bazdaran Cemaati” tarafından belirlenen ehil kimselere verildiğini belirtmek mümkündür. Örneğin 1720 (1132 H) tarihli bir belgede ellerinde avcı kuşu yetiştiriciliği yapmalarına ruhsat verilen bazı kuş yetiştiricilerinin, berat bulundurmalarına rağmen ellerindeki kuşları İstanbul'a getirip şahincibaşına teslim etmedikleri için cezalandırıldıkları tespit edilmiştir. Buna göre vazifelerini yerine getirmeyen avcı kuşu (doğan, şahin, çakır, kerkenez) yetiştiricileri ve evlatlarından vergi muafiyeti kaldırılmış ve resm-i arus, bad-ı heva, beytülmal ve sair vergilerin tahsiline karar verilmiştir.²⁹ 1 Ağustos 1761 (H 1174) tarihinde ise Osmanlı Devleti'nde avcı kuşu yetiştiriciliği ruhsatına sahip tımar köylerinde bulunan Bazdaran cemaatinden olan serbazdaran, serdoğancı, serşahin ruhsatları yenilenmiştir.³⁰

Orta Karadeniz'de Avcı Kuşları

Osmanlı Orta Karadeniz coğrafyasında, “eyalet-i Rum (Roma)” olarak tanımlanan idari taksimatın varlığı dikkat çeker. Bu eyalete bağlı olan Canik livası, Sivas merkezli eyalet-i Rum'un Karadeniz'e çıkış kapısı niteliğindedir. Eyalet-i Rum, Kelkit Vadisi boyunca Sivas'ı merkez alır. Bu idari taksimatta Arım, Samsun, Satılmış, Bafra, Gedegara, Kavak, Ladik, Sonisa ma' (ile) Niksar, Tokat ve Amasya, Sivas'ın kazaları olarak Orta Karadeniz bölgesini oluşturur ve ulaşım güzergâhlarının denize ulaşımını sağlar. 1455, 1485, 1520, 1554, 1574 tarihlerine ait tapu tahrir kayıtlarından 1485 tarihli olanı Niksar, Sonisa, Ünye, Samsun ve diğer birkaç yerleşkeyi idari açıdan Canik livası merkezi ve eyalet-i Rum'un bir parçası olarak göstermekteydi.³¹ 12 Mayıs 1507 tarihli bir başka tapu tahrir defterinde ise kayıtlı tımarların bulunduğu bölgeler idari bir taksimat dâhilinde tasnif edilmişlerdir. Bu tasnif içerisinde yer alan Sivas ya da eyalet-i Rum'a bağlı Canik livası; Sonisa, Karakuş, Satılmış (Fatsa-Ünye), Niksar, İskefsir (Tokat-Reşadiye), Milas (Ordu-Mesudiye), Samsun, Kabakoz (Amasya-Gümüşhacıköy), Bafra ve Koyulhisar kazalarından müteşekkil idi.³² 3 Şubat 1516 tarihinde kaydedilen bir başka tapu tahrir kaydından da anlaşılacağı üzere; eyalet-i Rum'un (Sivas) sahil kasabası konumunda bulunan Canik livasına bağlı Samsun, Yeşilirmak'ın yukarı kısmını oluşturan Sonisa (Amasya-Taşova-Uluköy) kazasını içine almaya devam etmiştir. Sonisa kazası ise bu tarihlerde Karayaka (Erbaa-Tokat), Karakuş (Ordu-Akkuş), Ereğ (Tokat-Erbaa) ve Taşabad (Amasya-Taşova) nahiyelerini de kapsar.³³ 1516'da Samsun'a bağlı olan Sonisa'nın (Uluköy-Taşova-Amasya) bilahare müstakil kaza statüsünde doğrudan Niksar ile birlikte Sivas'a bağlandığı anlaşılır. Yine de oldukça değişken idari taksimat uygulamalarında Niksar yöresinin elbette ki Sonisa (Erbaa-Taşova-Akkuş-Karayaka) ile birlikte ilerleyen süreç içerisinde Samsun sahil kasabasına bazı durumlarda bağlandığına tanık olmak mümkündür.

²⁹ BOA, *AE.SAMD.III*, 131/12903, Tarih: H 11.01.1132, (24 Kasım 1719).

³⁰ BOA, *MAD.*, Nr. 18076, Tarih: H 29.12.1174 (1 Ağustos 1761).

³¹ M.A. Cook., *Population Pressure in Rural Anatolia (1450-1600)*, (New York-Toronto: Oxford University Press, 1972), 51.

³² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Tapu Tahrir Defterleri*, (TT.d.), Nr. 41, H 29.12.912, (12 Mayıs 1507), 18.

³³ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516) “Canik livasının köylerinin nüfus ve hâsılatını tımar, malikane, vakıfları gösterir mufassal tahrir defteri...”, Bkz. Ek I: DABOA., TT.d., Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516)

Samsun ise Sivas'tan ayrılarak daha XIX. yüzyılın ikinci çeyreğine doğru 1847'lerde Trabzon vilayetine bağlanmıştır.³⁴

Orta Karadeniz'de Osmanlı idari taksimatının sahilinde kalan Samsun, Bafra, Yakakent, Alaçam, Çarşamba, Terme, Ünye ve Fatsa sahilleri Rus steplerinden kalkıp Karadeniz üzerinden geçen ve uzun uçuş süreci boyunca kanatları yorulan bıldırcın sürülerinin karayla buluştukları ilk noktadır. Benzer bir şekilde Tuna, Macaristan ve Romanya üzerinden kalkıp gelen göçmen kuş sürülerinin de uğrak yeri Kızılırmak ve Yeşilirmak deltalarıdır. Saz horozu, Macar ördekleri, kuğu, yabani kaz, elma baş, yeşilbaş ördekler gibi göçmen kuş sürülerine, Kızılırmak ve Yeşil ırmağın adeta birer bataklığa çevirdiği Çarşamba ve Bafra ovalarında yer alan irili ufaklı bataklık göller ve su basar ormanlar sahiplenir. Göçmen kuşların Nil deltasına kadar uzanan bu göç güzergâhında Kızılırmak ve Yeşilirmak deltaları güvenli bir liman oluşturur. Bilhassa Bafra'da bulunan bataklık ve bu bataklık alandaki Osmanlı devrinde derinliği 1,5-2 metreyi geçmeyen tatlı su gölleri (Ulu Göl, Balık Gölü, Karaboğaz Gölü) meke, saz horozu, su kuşları, yeşilbaş ve elmabaş ördekler için bir tür üreme istasyonu vazifesi görmüştür. Göllerin üzerinde yer alan kum tepeleri ve yüzen adalar sazlarla dolmakta ve göçmen kuşlara üremeleri için uygun sığınma noktaları oluşturmaktadır.³⁵ Yöredeki göllerin günümüzde de varlığını devam ettirdiği ve göçmen kuşlara ev sahipliği yaptığı anlaşılır.³⁶ Göçmen ve yerli yaklaşık 36 farklı türden kuşun bu bataklık, sazlık ve göllük alanda varlıklarını sürdürmeye devam ettirdikleri tespit edilmiştir.³⁷ Günümüzde yapılan araştırmalar inceleme sahasında sürekli olarak barınan yerel avcı kuşlarını da tanımlamada yardımcı olur. Bilhassa kaya kartalı, atmaca, çakır, şahin, kızılışahin, gökdoğan ve kerkenez gibi yırtıcı kuşların Orta Karadeniz bölgesinde yerel avcı kuşlar olarak varlıkları kayıt altına alınmıştır. Yerel avcı kuşlarının yanı sıra bu yöreye ait olmayan ancak göçmen kuş kabilelerinin peşine takılarak Orta Karadeniz bölgesine mevsimsel ya da rastlantısal olarak gelen, bazı benzer türden avcı kuşlara rastlandığını da belirtmekte yarar vardır.³⁸ Kızılırmak, Yeşilirmak, Amasya Çayı, Kelkit, Melen ırmaklarının bulunduğu Orta Karadeniz coğrafyası aynı zamanda sulak bir alan olduğu için çeltik tarımına da oldukça müsait tarım arazilerine sahipti. Eyalet-i Rum'a bağlı olan Canik livası dâhilinde yer alan bu sulak ve bataklık alanlarda çeltik tarımının yoğun bir şekilde gerçekleştirildiğine dair veriler 1500'lü yıllara ait tahrir defterlerinde kayıt altına alınmıştır.³⁹ Bilindiği üzere kabuğu alınmamış pirinç olan çeltik ve bu ürünün yöredeki siyah, kırmızı ve beyaz renkli türleri, göçmen kuşların günlük menüsünde yer alır.

Osmanlı Devleti binlerce yıllık bir Türk geleneği olan avcı kuşu yetiştiriciliği konusunda, devlete ait kurumsal bir yapı tesis etmiştir. Sarayda bulunan Bazdaran Cemaati ya da serçakırcıyan, atmacacıyan, doğancıyan ve şahıncıyan birimlerinin kırsalda da bağlantılı

³⁴ Mehmet Yavuz Erler & Mucize Ünlü, "Refugees in the Basin of the Canik Mines: Greek Orthodox from Mining to Agriculture (1790-1884)", *The Economic and Social Development of The Port Cities of the Southern Black-Sea Coast and Hinterland, Late 18 th Beginning of the 20th Century*, Ed. Edhem Eldem, Sophia Laiou, Vangelis Kechriotis, (Corfu: Black Sea Project Working Papers, 5, 2017), 190-191, ISBN: 978-960-7260-57-4.

³⁵ Ek II: Bafra Bataklıklarının gösterir harita

³⁶ Güncel araştırmalar Kızılırmak deltasında Osmanlı Devleti'nin tespitlerinden daha fazla gölün varlığına işaret eder. Buna göre Osmanlı devrinde hazırlanan haritada varlığı bilinen Darboğaz ve Balık Göllerine ilaveten doğal şartlarla oluşmuş Cernek, Balık, Gıcı, Liman, Uzungöl, Tatlı, Altınlıgöl, Karaboğaz, Mülk ve Sülüklügöl gibi irili ufaklı göller de mevcuttur. Bkz. Seyfullah Gül, "Kızılırmak Deltasında Yazılmamış Kanunlar, Bir Sulak Alanın Korunmasında Geleneksel Ekolojik Bilginin Rolü", *International Journal of Geography and Geography Education* 42, (Mayıs 2020), 308.

³⁷ Bilal Dik ve Esra Per ve Kiraz Erciyes Yavuz ve Elif Yamaç, "Chewing Lice: (Phthiraptera: Amblycera Ischnocera) Species Found on Birds in Turkey, With New Records and A New Host Association", *Turkish Journal of Zoology* 39, (Mart 2015), 790; Tumay Gürlü ve Yunus Emre Beyhan ve Mustafa Acıcı ve Cenk Soner Bölükbaş ve Şinasi Umur, "Helminths of Mammals and Birds at the Samsun Zoological Garden, Turkey", *Journal of Zoo and Wildlife Medicine* 41/2, (2010), 219-221.

³⁸ Ahmet Karataş ve Kiraz Erciyes Yavuz v.d., *Trakus Türkiye'nin Kuşları*, Edt. Ömer L. Furtun, Kiraz Erciyes Yavuz, Ahmet Karataş, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021), 103, 110, 111, 118, 119, 222, 224.

³⁹ BOA., *TT.d.*, Nr. 41, Tarih: H 29.12.912, (12 Mayıs 1507), 7-12.

oldukları bir devlet müessesesinin varlığı dikkat çeker. Esasen bazı tımarlara bağlanan bu avcı kuşu yetiştiren istasyonlar ve buralarda görevlendirilen ve tımarlı sipahi olduğunu düşündüğümüz görevliler “görücüler” ya da “getiriciler” adı altında belgelerde sıklıkla karşımıza çıkar. Veinstein’in tespitlerine göre; Canik yöresinde 1500’lü yıllarda 500 “doğancı” saray adına bu bölgedeki yetiştirme istasyonlarından doğan elde etmekteydiler. Canik yöresine hemcivar olan Çorum’da ise yalnızca 47 doğancı görev yapmaktaydı.⁴⁰ Osmanlı coğrafyasında Kuşçular adı verilen Türkmen kabilesinin de avcı kuşlarının yoğun olarak yaşadıkları coğrafyalara yerleştirildikleri anlaşılır. Bilhassa Diyarbakır’da konuşlu olan Bozulus Türkmenleri saray adına hazırlanan avcı kuşlarını çalmakla itham edilseler de⁴¹ gerçekte bu kuşların sahadaki hizmetini gören ve bu kuş sürülerinin bulunduğu yerlerde konuşlanan Osmanlı tebaası idiler. Sonisa kazası, Karayaka kazası, Arım (Çarşamba) ve Bafra kazasında yer alan ve “kuşçular” köyü şeklinde yer adlarıyla tanımlananlar da haddizatında Bozulus Türkmenleri idi.⁴²

Sarp kayalıklarda, vadilere hâkim uçurum ve kayalıklarda konuşlanan şahin yuvalarına “aşıyan” ya da “kaya” adı verilirdi. Orta Karadeniz’de Bafra-Vezirköprü güzergâhındaki Şahin Kanyonu ve Erbaa Ovası etrafını çevreleyen Karınca (Canik) Dağları gibi dağ silsileleri bağırlarında barındırdıkları yüce kayalıklarla bölgenin en önemli yükseltilerini oluştururlar. Bu sarp kayalıkların aynı zamanda eşkıya yatağı ve tehlikeli bir araziye sahip olduğuna dair veriler resmî evraklara da konu olmuştur. Örneğin Sonisa kazasına bağlı olan Karakuş’un (Ordu-Akkuş) dağlık ve taşlık bir yerde olduğu ve burada yurt tutan eşkıyanın kadı ve valilerden korkusunun olmadığı dile getirilmiştir. Karakuş aynı zamanda aşıyan adı verilen şahin yuvalarına da sahip önemli bir avcı kuşu yetiştirme istasyonudur.⁴³ Osmanlı arşivleri bünyesinde yaptığımız incelemeler neticesinde bu bölgede avcı kuşu yetiştiriciliğine dair bazı emarelere ulaşmak mümkün olmuştur. Buna göre Samsun, Terme, Salıpazarı, Arım (Çarşamba), Bafra, Amasya, Amasya’ya bağlı olan Gedegara (Vezirköprü), Satılmış (Fatsa-Ünye-Korgan) ve Samsun’a bağlı olan Sonisa (Erbaa), Karakuş (Ordu-Akkuş) yöreleri Orta Karadeniz’de avcı kuşu yetiştiren önemli üretim istasyonlarının bulunduğu bölgelerdir. Hanedan üyelerinin ikameti olan Saray (Bursa-Edirne-İstanbul) ve Amasya’daki şehzadeler için Samsun’da yetiştirilen avcı kuşu üretim istasyonları ve buralardaki tımarlara dair bazı veriler arşivlerimizde kayıt altına alınmıştır. Saha ile ilgili önemli araştırmalara imza atan Mehmet Öz, Samsun yöresinde doğancı, şahinci, atmacacı, çakırcı, sayadan, kayacıyan ve tülekciyan unsurlarının daha 1500’lü yıllarda varlığından bahseder.⁴⁴ Yöreyle dair gerçekleştirilen bir diğer önemli çalışmada ise yalnızca 1485 tarihli tapu tahrirde meslek grubu olarak 3 adet “kuşcunun” kaydı yer alır. Bu çalışmada sahada varlığı bilinen doğancı, şahinci, tülekci vb. unsurlara yer verilmemiştir.⁴⁵ Osmanlı tımarlarının kaydedildiği 12 Mayıs 1507 tarihli bir defterde yer alan Canik sancağı, Satılmış nahiyesi (Fatsa-Korgan-Ünye) içerisinde yer alan Sinan Beyoğlu Behramlı tımarında “aşıyan-ı çakır ve şahin ve zağanos” bulunduğu anlaşılır. Tımar beyine ait bu “muhasal tahrir” kaydından tımar sahibinin, yıllık avcı kuşu yetiştiriciliğinden 1.500 akçalık bir gelire sahip olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Ancak tımar defterinde, tımar beyinin gerek hayvancılık gerekse tarımdan kaynaklanan başkaca gelir kalemlerinin ve bunlara bağlı

⁴⁰ Veinstein, “Falconry in the Ottoman Empire”, 208.

⁴¹ Veinstein, “Falconry in the Ottoman Empire”, 215.

⁴² Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Nüfus Defterleri*, (NFS.d.), Numara: 972, Tarih: H 29.12.1250 (28 Nisan 1835); BOA., NFS.d., 993, Tarih: H 1260, (1844-1845). s.6,8. (Bafra-Doğanculu, Kuşçulu); BOA., NFS.d., Nr. 1034, H 1261, “Bafra-Kuşçular, Kuşkayası, Doğancı Çiftlik, Kaya Çukuru, Ot Kayası, Doğan Yuvası, Kapu Kaya, Kuşçular Göçebe reaya”.

⁴³ BOA., A./DVNS.MHM.d., Nr. 115-2326, Tarih: H 29.12.1119 (22 Mart 1708), “Niksar, Sonisa Kadıları, Taşabada Karayaka naibinin arzı ...”

⁴⁴ Mehmet Öz, “Tahrir Defterlerine Göre Canik Sancağı’nda Nüfus (1455-1643)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1, Samsun (1991), 187-188.

⁴⁵ Ali Yılmaz, “Samsun kazasının İdari İktisadi ve Sosyal Durumu (1484-1520)”, Yüksek Lisans Tezi, (İstanbul Üniversitesi, 1990), 36.

vergilerin varlığı da dikkat çeker.⁴⁶ Arşiv kayıtlarında yer alan benzer belgelerden yola çıkarak konuya dair yeni veriler elde etmek mümkündür. Örneğin Canik sancağına bağlı olan Terme nahiyesinde çakır yetiştiriciliği yapmak üzere tımar sahibi olan Muharrem ve Karaman adlı iki tımar sahibinin işlerini layıkıyla yapmadıkları ve tımarlarının Mehmet oğlu Mustafa'ya tevcih edildiği belirtilmektedir. Bu atamanın bizzat Kanuni Sultan Süleyman'ın mührüyle yapılmış olması bazı teamüllerin yeniden gözden geçirilmesine neden olur. Zira usulen normal bir atama sürecinde saraydaki serdoğancının onayı Terme'deki "çakır yetiştiriciliği tımarına" atama için yeterli olmuş olacaktı. Kanuni Sultan Süleyman 1547'de Tokat ve Amasya'da meydana gelen Kızılbaş isyanları nedeniyle bizzat Samsun'da bulunmuş ve sürekle avlarına katılmıştır. Muhtemelen bu süreçte yaşanan bazı aksaklıklar ve Sultan'a hizmette işlenen bazı kusurlardan ötürü Sultan'ın "çakır yetiştiriciliği tımarını" değiştiren karara bizzat mührüyle müdahil olmuş olduğu düşünülmektedir.⁴⁷ Yine de belgeden somut olarak elde edebildiğimiz en önemli veri Samsun'a bağlı olan Terme ve Salıpazarı Kanyonu'nda çakır yetiştirilmesiyle uğraşan ve tımar olarak tahsisi yapılan bir adet avcı kuşu yetiştirme istasyonunun varlığıdır. Bilhassa Terme civarında yer alan yaklaşık 200 hektarlık bir alanı kaplayan Akgöl ve Siment Gölü geçmişte bataklık ve sazlık alanın da dâhil edilmesiyle birlikte 1.900 hektara ulaşan ve bolca sülün avının yapıldığı bir bölgedir.

Canik sancağında idari merkez olarak kabul edilen Samsun nahiyesinde avcı kuşu yetiştiriciliği yapılmaktaydı. 1516 tarihli bir kayıta Samsun nahiyesinde bulunan Gamalos köyünde çakır ve atmaca yetiştirilmekteydi.⁴⁸ Orta Karadeniz'de saray (Hüdavendigâr-Edirne-İstanbul) ya da şehzade sancaklarından olan Amasya için avcı kuşu yetiştiriciliğine dair vazifelerin sarayda bulunan serçakırcıyan-ı hassa görevlisi tarafından mühürle onaylandığını tespit etmek mümkündür. Nitekim Samsun nahiyesindeki "çakır görücülüğü" vazifesi sarayda görevli serçakırcıyan-ı hassa olan Şahin Mustafa tarafından 29 Mart 1680'de Fazlı Bey'e verilmişti.⁴⁹ Samsun'da bulunan "çakır getiricileri tımarı" bünyesinde mezraların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu mezraların Göl (Alandos), Resul veled-i Şaban ve Yusuf veled-i Resul şeklinde adlandırıldıkları anlaşılır. Muhtemelen Samsun'da bulunan bu mezraların kurucuları mezraların isimlerinde belirtilmiştir. Bu durumda Şaban'ın oğlu Resul ve Resul'un oğlu Yusuf "çakır getiriciliği" işini kesintisiz olarak saray adına Samsun'da ifa eden devlet görevlileri arasında yer alır.⁵⁰ Canik livasında bulunan Ali Beyli köyünde "çakır getiriciliği tımarı" 1710'larda Mustafa Bey'in kontrolü altındaydı. Mustafa Bey'in vefatı üzerine hizmetinde çalışan ve emekli olan Mehmet Bey'e Ali Bey köyünde bulunan tımarın devrine Serçakırcıyan-ı Hassa İvaz Bey'in tavsiyesi ile karar verilmişti.⁵¹ Arşiv kayıtlarında yer alan 1725 yılı civarına ait bir "Bazdaran Defteri"nde saray adına "kuşanelere" (yetiştirme istasyonu) sahip olan livalar şu şekilde sıralanmaktaydı: Paşa, Karesi, Canik, Kocaeli, Kütahya, Menteşe, Kastamonu ve Sultanönü.⁵² Bu livalarda bulunan çakır, şahin ve güvercin tımarlarından sahipsiz kalanlarının yerine saraydaki ilgili görevliler tarafından yeniden tımar tevcihiyle aktif hâle getirildiğini belirten bu "Bazdaran Defteri"nin, bir anlamda Osmanlı bürokrasisinde kuş yetiştiriciliğinin saray tarafından ehemmiyetle takip edildiğine dair bir delil mahiyetinde olduğu tespit edilmiştir. Canik sancağında yer alan Eriha nahiyesi bünyesinde Ömer oğlu Hamza mezrasında da bir diğer istasyonun, 1777 yılındaki varlığı dikkat çeker. Saray yetkilileri tarafından, çakır kuşu götürme işi ile görevlendirilmiş ve Ömer oğlu Hamza mezrasında tımar sahibi olan Seyyid Salih veled-i Seyyid Hüseyin'in elindeki beratı "cülus-ı hümayun" törenine iştirak etmek suretiyle

⁴⁶ BOA., *TT.d.*, Nr. 41, Tarih: H 29.12.912 (12 Mayıs 1507), 18.

⁴⁷ BOA., *TS. MA.e.*, Nr. 734-11, Tarih: H 12.08.954 (26 Ekim 1547).

⁴⁸ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516) "Canik livasının köylerinin nüfus ve hâsılatını tımar, malikane, vakıfları gösterir mufassal tahrir defteri ...", 441.

⁴⁹ BOA., *İE.SM.*, Nr. 14-1419, Tarih: 27.02.1091, (29 Mart 1680).

⁵⁰ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Ali Emiri, Mehmed 4, (AE. SMMD.IV.)*, Dosya No. 85, Gömlek No. 10077, H ?

⁵¹ BOA., *İE.SM.*, Nr. 27-2887, Tarih: H 03.07.1122 (28 Ağustos 1710).

⁵² BOA., *MAD.d.*, Nr. 15340, Tarih: H 02.12.1137 (12 Ağustos 1725).

yenilemesi istenmekteydi.⁵³ Muhtemelen bu türden berat yenilemelerinin cülus törenlerine denk getirilmesi berat sahiplerinden saray için uygun hediyelerin de talebi anlamına gelmiş olmalıdır.

Canik sancağının merkezi konumundaki Samsun'a yakın Yeşilirmak civarındaki Arım (Samsun-Çarşamba) nahiyesinde bulunan Kaynarpınar adlı köyde "çakır getiriciliği tımarının" varlığına dair bazı resmî yazışma kayıtlarına ulaşmak mümkündür.⁵⁴ O hâlde sadece Terme ve Samsun'da değil aynı zamanda bu iki yerleşke arasında Yeşilirmak üzerinde bulunan Arım yöresinin dağlık alanlarında da çakır av kuşunun yetiştirildiği anlaşılır. Muhtemelen idari taksimatta Ayvacık yöresini de kapsayan düzlük bir araziye sahip olan Arım (Çarşamba) nahiyesi kuş yetiştiriciliği için elzem olan kayalık ve yüksek dağ silsilelerinin oluşturduğu mevkii dağlık bir bölge olan Ayvacık sayesinde elde etmiş olmalıdır.

Canik sancağı yöresinde yer alan sahil kasabaları arasında şahin, çakır ve atmaca yetiştiriciliği hususlarında açık ara önde olan yerleşke Kızılırmak deltası ve onun üzerinde yer alan Bafra nahiyesi idi. Alman seyyahların kapı kaya ve şahin kanyonunda tespit ettikleri kayalıklar üzerindeki insan yapımı merdivenler belki de Osmanlı klasik devirlerinden itibaren şahin yetiştiricilerinin kullandıkları şahin yuvaları yani "aşıyanlara" giden bir güzergâh olarak kullanılmıştı.⁵⁵ Benzer türden insan yapımı yükseltilere ulaşan taş kayalar üzerine oyulan merdivenlere Vezirköprü Şahin Kanyonu'nda da rastlanır. Kızılırmak üzerinde yer alan gerek Vezirköprü gerekse Bafra yerleşkeleri ağırlıklı olarak saray için şahin yetiştirilmesinde önemli rol üstlenmiştir. 1576 (H 984) tarihli bir belgede Bafra'da zağanos avlanmasının mümkün olmadığı, şahin yakalanamadığı ve bu yüzden vergilerinin şahincibaşı tarafından yetiştirici başına 300'er akça olarak tahsili konusu görüşülmüştür.⁵⁶ Bu durum örneklerine Rumeli'de rastladığımız "mürde baha" uygulamasının Orta Karadeniz içinde geçerli olduğuna dair bir kanıt mahiyetindedir. Şahin yetiştiriciliği Osmanlı Devleti tarafından bazı Türk ve Müslüman olmayan kabilelere vergi muafiyeti karşılığında gördürülen bir tür devlet vazifesi idi. Genelde bir tımar arazisi üzerinde yer alan bu avcı kuşları yetiştiricileri bu sayede vergi muafiyetine ve babadan oğla geçen bir tür devlet garantili zanaata kavuşmuş oluyorlardı. Şahin ise diğer türlerde olduğu gibi yine kızıl sırtlı örümcek kuşu yani yerel adıyla "ceceğen" ya da çekirge kuşu yani "haço" kuşu gibi bir yem kullanılarak ya da şahin yuvalarında daha yavru iken alınıp eğitilebilmekteydi. Canik sancağı Bafra nahiyesine bağlı bazı köylerde "şahin getiriciliği" yapan Recep'in tımarı boşta kalmış ve 1673 yılında Abdullah oğlu Velican'a verilmişti.⁵⁷ Bafra'ya bağlı köylerde bulunan bu "şahin getiriciliği tımarının" 1681 yılında yeniden resmî yazışmalara konu olmuştur. Bu yazışmalarda tımar gelirinin 220 Osmanlı akçası değerinde olduğu verisi kayıt altına alınmıştır.⁵⁸ Osmanlı saray görevlileri tarafından kontrol altında tutulan ve tımarın hali kalmasına engel olarak yeni görevlilerin atandığı Bafra'daki köylerde bulunan "şahin getiriciliği tımarı" saray açısından önemli bir görevi ifa etmiş olmalıdır. Bafra'da bulunan "atmaca getiriciliği tımarının" yer aldığı köyün İhsaniye köyü olduğu bu resmî yazışmalar sayesinde tespit edilmiştir. Aynı zamanda yine değişik tarihlerde kaleme alınan resmî yazışmalar sayesinde Bafra'da bulunan mezra-i Dursun Merası, mezra-i Sündük, mezra-i Ali ve

⁵³ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri, Abdülhamid I, (AE., SABH.I.)*, Nr. 38-2808, Tarih: H 27.02.1191 (6 Nisan 1777).

⁵⁴ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri, Selim 3, (AE.SSLM.III)*, Dosya No. 196, Gömlek No. 11769, Tarih: H 29.12.1207, "Canik sancağının Arım nahiyesine bağlı Kaynarpınar nam karye ve gayrida çakır getiriciliği tımarına mutasarrıf Ömer'in terk-i hizmetine mebni mahlulünün Mehmed'e verildikten sonra ondan da ref olunarak tekrar sahib-i evveline tevcihi".

⁵⁵ Hülya Keçelgil, *Kızılırmak Havzasının Coğrafi Tarihine Bakış (Hermann von Flottwell ve "Aus dem stromgebiet des Qyzyl-Yrmaq (Halys))*, (Ankara: Nobel Yayınları, 2020), 147, 153, 162.

⁵⁶ BOA., A. {DVNS.MHM.d., Gömlek No. 28-82, Tarih: H 25.07.984 (18 Ekim 1576).

⁵⁷ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Cevdet, Tımar Zeâmet, (C.TZ.)*, Dosya No. 110, Gömlek No. 5480, Tarih: H 11.02.1084 (7 Ağustos 1793).

⁵⁸ BOA., *İ.E.SM.*, Nr. 5-373, Tarih: H 04.08.1092 (19 Ağustos 1681). "Canik sancağında Bafra nahiyesinde iki yüz yirmi akça şahin getiriciliği tımarına Mehmet veled-i Hüseyin'e sadaka ve ihsan buyurulmasına dair Serşahinciyan-ı Hassa Hasan marifetiyle yapılan atamalar".

mezra-i Çırak'ta da tamamı 2.420 akça değerinde “şahin getiriciliği tımarı” olduğu belirtilmektedir. Bu tımarın mezra-i Ali veled-i Dursun (440 akça) ve mezra-i Çırak veled-i Mehmet (220 akça) yerleşkelerindeki toplam 660 akçalık şahin yetiştiriciliğinden geliri olan kısmı, sahibi Mustafa'nın üç senedir şahincilik görevini yerine getiremediği için 1774 yılında Kılıç adlı ehil bir kimseye tevcih edilmiştir. mezra-i Dursun (440 akça) ve mezra-i Sündük veled-i Mehmet'te (220 akça) bulunan ve şahinci tımarı olan diğer 660 akçalık kısmı ise Hüseyin adlı bir başka görevliye tevcih edilmiştir. Bafra'da “şahin getiriciliği” işi ile uğraşan bir başka tımar alanı da Hamdullah veled-i Haydar mezrası olarak netlik kazanır. Muhtemelen Bafra'da ilk kayıtlarına 1516 yılında rastladığımız “şahin getiriciliği” tımarının yer aldığı köyler Ali Köy, Çırak Köy ve Haydar köyüdür. Ancak bu köylerin zamanla nüfus kaybederek ilerleyen tarihsel süreç içerisinde Bafra'ya bağlı birer mezraya indirgendikleri tasavvur olunmaktadır.⁵⁹ Bafra yöresinde şahin ve atmacanın yanı sıra doğan yetiştiriciliğinin de yapıldığı belirlenmiştir. Bafra yöresine ait tarihsiz bir belgede mezra-i Kasım Ağa'da bulunan “şahin getiriciliği tımarında” görevli olan Recep bin Süleyman'ın dört beş seneden beri saray ocağına “doğan” getirmediği ve seferlere katılmadığı belirtilmiş ve tımarın elinden alınarak Velican bin Abdullah'a devri talep edilmişti. Bu durum “şahin getiriciliği tımarlarında” aynı zamanda “doğan” yetiştirildiğini de ispatlar.⁶⁰

Orta Karadeniz'de yer alan ve aynı zamanda uzun yıllar şehzade sancağı olarak değerlendirilen Amasya sancağı ile ilgili olarak 19 Mart 1610 tarihli bir mühimme defterinde yer alan hükümler, Amasya'da da bir doğan ve atmaca istasyonunun varlığını kanıtlar. Bu istasyonda yetiştirilen ve “ispir” diye adlandırılan beyaz doğanlardan dört adedinin ferman ile İstanbul'a sevk edildiği anlaşılır. Bu gönderilen beyaz doğanlardan birisi alaca renklidir diğer ikisini dişi ve dördüncünün ise “curruk”⁶¹ yani yavru doğan ya da dere keklığı avında kullanılan bir tür beyaz doğan olması dikkat çeker.⁶² Osmanlı devrindeki idari taksimatların oldukça geniş bir alanı kapsamaması hasebiyle Amasya'da saray adına gerçekleştirilen bu atmaca ve doğan yetiştiriciliğinin nerede olduğunu kesin olarak tespiti bir hayli güçtür. Yine de Osmanlı devrinde Amasya sancağı idari taksimatında yer alan Gedegara yani Vezirköprü doğan, atmaca ve şahin yetiştirilen önemli bir üretme istasyonu olsa gerektir. Nitekim saraya gönderilecek avcı kuşlara dair yapılan yazışmalarda sıklıkla Gedegara (“Siyah renkli kale gediği” Gediği Kara) yer adının zikredilmesi tahminlerimizi doğrular nitelikte deliller sunar.⁶³ Bir diğer resmî yazışmada “çakır götürücülüğü tımarının” Amasya sancağında Gedegara nahiyesinde mezra ve serçakırcıyan adlı

⁵⁹ İlgili tımarı Saray Serşahinciyân-ı Hassa görevlisi marifetiyle yapılan atamalar için bakınız; BOA., *İE.SM.*, Nr. 18-1818, Tarih: H 03.01.1114 (30 Mayıs 1702). “Canik sancağında Bafra nahiyesinde mahlul olan şahin götürücülüğü tımarının Süleyman'a ilhaken ihsan buyrulmasına dair Serşahinciyân-ı Hassa Rüstem imzalı arz” Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Ali Emiri, Ahmed I, (AE.SMHD.I.)*, Dosya No. 62, Gömlek No. 3963, Tarih: H 01.04.1167 (26 Ocak 1754) “Canik sancağı Bafra nahiyesinde şahin getiriciliği tımarına dair...”; BOA., *C.TZ.*, Nr. 163-8122, Tarih: H 25.06.1181 (18 Kasım 1767), “Canik sancağı Bafra nahiyesinde ki köylerde bulunan şahin getiriciliği tımarı”; Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi BOA., *Ali Emiri, Mustafa 3, (AE.SMST. III.)*, Dosya Numarası: 341, Gömlek: 27541, Tarih: H 29.12.1187 (13 Mart 1774) “Canik sancağının Bafra nahiyesinde 660 akçalık şahin getiriciliği tımarı”; BOA., *AE., SABH.I.*, Nr. 69/4789, Tarih: H 4.1.1191 (12 Şubat 1777), “Canik sancağında Bafra nahiyesinde İhsan nam karyede gayrıdan çakır götürücülüğü tımarı ...”; BOA., *AE.SSLM.III.*, Nr. 167/10001., Tarih: H 29.12.1216 (2 Mayıs 1802), “Canik sancağı Bafra nahiyesinde ... Şahin götürücülüğü vazifesine mutasarrıf Seyyid Hüseyin veled-i İbrahim'in ölümü...”.

⁶⁰ BOA., *AE.SMMD.IV.*, Nr. 49-5613, H ?, “Dört beş seneden beri ocağa doğan götürmediği gibi seferlere de iştirak etmeyen Recep bin Süleyman'ın Canik sancağının Bafra nahiyesine tabi mezra-i Kasım Ağa ve gayrisinden mutasarrıf olduğu şahinci tımarının Velican bin Abdullah'a tevcihi”.

⁶¹ Curruk kelimesi erkek yavru anlamına geldiği gibi Türkmencede dere keklığı anlamına da gelir. Bu beyaz doğanın “curruk” diye adlandırılmasının nedenlerinden biriside, dere keklığı avı için eğitilen özel bir tür olma ihtimalinden kaynaklanmış olabilir. “Curruk: hamsi kuşu, akkuş, martı kuşu ...” Ümit Çınar, “Türkmen Kuş Adları”, (Ankara: 2018), 30, son güncelleme 13 Eylül 2020, http://www.kmoksy.com/Turkmen_Ornithonymy.pdf

⁶² BOA., *A./DVNS.MHM.d.*, Nr. 79-5, Tarih: H 23.12.1018 (19 Mart 1610), “Amasya sancağı Beyi Rumbeyoğlu'na hüküm; Saraya doğan ve atmaca gönderilmesi ...”

⁶³ BOA., *AE.SMMD.IV.*, Nr. 18-2011, “Vefat eden Ali veled-i Ahmet'in Amasya sancağının Kedegara nahiyesinde mutasarrıf olduğu çakır tımarının Mustafa'ya tevcihi”.

köyde bulunduğu kaydı yer alır.⁶⁴ Her ne kadar 1730'larda bu tımarın yeri ile ilgili bir takım muğlak ifadeler bulunsa da bilahare resmî yazışmalarda burasının lokasyonu netlik kazanır. Resmî yazışmalardan anlaşılacağı üzere Gedegara (Vezirköprü) nahiyesinde Çakırcıbaşılar mezarası köyünde “çakır getiriciliği tımarı” yer almaktaydı.⁶⁵ Ancak Amasya sancağında bulunan “çakır getiriciliği tımarının” birbirine yakın iki farklı tarihte Mustafa oğlu Abdülvahhab üzerine kayıtlı tımar ataması bulunmaktadır. Esasen bir bölgede bir tımarlı sipahiye ait en fazla bir adet “çakır getiriciliği tımarı” olması gerekir. Ancak 1818 yılında Abdülvahhab üzerinde birden fazla çakır getiriciliği tımarının bulunması ve bu tımarların bazı köylerde yer aldığının belirtilmesi; Gedegara'da Serçakırcılar ve Çakırcıbaşılar mezarası köyü dışında “çakır getiriciliği tımarını” ihtiva eden başka köylerin de olduğuna dair bir varsayımda bulunmamıza imkân verir. Lakin bu köylere dair tafsilatlı bir tanımlama söz konusu olmadığından tespiti şimdilik yarım kalmıştır.⁶⁶

Osmanlı Devleti zamanında Canik livasına bağlı Sonisa kazası olarak bilinen idari merkez, bugünkü Erbaa, Karayaka, Taşova ve Akkuş ilçelerinden müteşekkildi. Günümüzde Erek (Erbaa) ve Karayaka; Erbaa ilçesi Tokat vilayetinde yer alırken Taşova Amasya vilayetine, Akkuş ise Ordu vilayetine dâhil edilmiştir. Bugünkü Taşova-Uluköy (Sonisa) beldesinin hudutları içinde yer alan ve Kale adı verilen yer, idari yapının merkezini oluşturmaktaydı. 1515 yılına ait olan bir kayıta Sonisa içerisinde bulunan iki cemaat ve yedi köyde şahin, doğan ve atmaca yetiştiriciliği yapıldığını belirten; “*Mahsulât-ı Şahinha-yı çakır ve atmaca, hassa-yı Hüdavendigâr-ı mal-ı mülk, sipahilere yazılandan gayrı Rum Çakırcıbaşı Piri Bey tasarruf eder. Sal be sal getirüb tarafıma teslim eyliye.*” ibaresi vardır.⁶⁷ Canik livasında avcı kuşu yetiştiriciliği yapan kaza, köy ve nahiyeler isimleri bir liste hâlinde belirtilmiştir. Ayrıca ilgili arşiv kaydında “zağanos” gibi avcı kuşları yakalamak için yemlik kuş temin edildiği de belirtilmektedir.⁶⁸ Canik sancağında tespit ettiğimiz 1516 tarihli tapu tahrir defteri sayesinde avcı kuşu yetiştiriciliğinde bulunan bölgeleri tablo hâline getirmek mümkün olabilmıştır.⁶⁹ Bu tablodaki verilere göre 1516 yılında Canik livasında; Sonisa kazasına bağlı olan Frenk Hisarı (Feringe), Taşabad (Taşova), Karakuş (Ordu-Akkuş) ve Gölönü nahiyeleri avcı kuşu yetiştiren istasyona sahiptiler. Sonisa kazasında çakır, atmaca, şahin ve doğan gibi avcı kuşu yetiştiren bu istasyonların gözetim altında tuttukları bir de kayalık mevki bulunmaktaydı. Frenk Hisarı (Feringe, Üzümlü-Erbaa) nahiyesinde bulunan “Aşıyan-ı Kara Kuş Kayası” senelik 800 akçalık gelire sahip olan bir avcı kuşu yetiştirme istasyonu idi. Avcı kuşu yetiştiriciliğinden senelik 900 akçalık gelire sahip olan Taşabad (Amasya-Taşova) ise, “Aşıyan-ı Kuru Ok” kayalıklarına sahipti. Karakuş nahiyesinde (Ordu-Akkuş) ise 700 akçalık avcı kuşu “Aşıyan-ı Kaya Başı” mevkiinde yetiştirilmişti. Sonisa kazasında bulunan belki de en fazla gelir elde edilen avcı kuşu üretim istasyonu ise, Gölönü (Ordu-Göl Köy) nahiyesinde yer almaktaydı ve “Aşıyan-ı Kuru Kaya” olarak adlandırılan mevkide 1.000 akça değerinde avcı kuşu yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Canik livasında Lâdik kazası 500 akçalık avcı kuşunu “Aşıyan-ı Çayır Kayası” mevkiinde yetiştirmekteydi. Canik livasında bulunan Zile (!) kazasında ise 800 akçalık gelire sahip “Aşıyan-ı Yüce Kaya” mevki bulunurdu. Amasya'ya bağlı Tavas nahiyesinde 550 akçalık avcı kuşu istasyonu ise “Aşıyan-ı Çam Alan” olarak adlandırılmıştı. Samsun kazası ise 800 akça

⁶⁴ BOA., *AE.SAMD.III.*, Numara: 69-6894, Tarih: H 13.07.1142 (1 Şubat 1730), “Amasya sancağı Kedegara nahiyesinde Serçakırcıyan mezarası köyündeki çakır götürücü tımarına dair.”

⁶⁵ BOA., *C.TZ.*, Nr. 50- 2480, Tarih: H 11.10.1229 (26 Eylül 1814), “Amasya Kedegara nahiyesi Çakırcıbaşılar mezarası nam karyede İbrahim oğlu Mehmet'in mutasarrıf olduğu çakır getiriciliği tımarına dair”.

⁶⁶ BOA., *C.TZ.*, Nr. 112-5567, Tarih: H 18.05.1233 (26 Mart 1818), “Amasya sancağı Gedegara nahiyesinde bazı karyelerde Osman'ın uhdesindeki çakır getiricilik tımarının yarısını isteğiyle Mustafa oğlu Abdülvahaaba verdiği ...”

⁶⁷ BOA., Tapu Tahrir (Der- Liva-yı Sonisa), Nr. 327, H 920 (1515), s. 528, “Mahsulât-ı Aşıyan-ı Şevahin ve Çakır ve Atmaca hassa-i Hüdavendigâr halledallahu mülkehu sipahiye yazılandan gayrı Rum Çakırcıbaşısı Piri Beğ tasarruf idüp sâl be sâl getirüb hazineye teslim eyliye”

⁶⁸ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516), s.95, “Canik livasının köylerinin nüfus ve hâsılatını ve tımarlarını ve malikâne ve vakıfları havi mufassal tahrir defteri”.

⁶⁹ Tablo: I, 1516 Tarihli Canik Livası Avcı Kuşu Yetiştirir Mahaller

değerinde “Aşiyân-ı Nohu Kayası” adlı bir avcı kuşu üretim istasyonuna sahipti. Samsun kazasına bağlı Canik, Arım ve Türbe nahiyelerinde ise, “Aşiyân-ı Harman Kaya” adlı mevkiide 6.000 akça değerinde avcı kuşu yetiştiriciliği yapılmıştı. Komenat⁷⁰ (!) kazasının Sad adlı nahiyesinde ise, 350 akça değerinde “Aşiyân-ı Sogu Kayası” bulunmaktaydı. Kavak kazasında ise 900 akça değerinde avcı kuşu yetiştiren “Aşiyân-ı Ulu Kaya” vardı. Kızılırmak üzerinde yer alan Ason ya da Yason kazasında bulunan Kuş Kayası’nda ise 900 kuruşluk avcı kuşu yetiştiren “Aşiyân-ı Emir Kayası” hizmet vermekteydi. Turhal nahiyesi ise, 900 kuruşluk bir gelire sahip “Aşiyân-ı Saru Kaya” adı verilen bir avcı kuşu yetiştirme istasyonuna sahipti. Kızılırmak üzerinde bulunan Karahisar-ı Demirli kazasında bulunan “Aşiyân-ı Yolalan” mevkiinde 500 akçalık bir üretim istasyonuna sahipti. İskefsir (Reşadiye) kazasında ise 1.000 akçalık gelir getiren “Aşiyân-ı Dere Kayası” üretim istasyonu avcı kuşu yetiştiriciliği yapmaktaydı. Gedegara (Amasya-Vezirköprü) kazasında ise “sipahiye yazıldan gayri” 1.500 akçalık avcı kuşu üretiminin yapıldığı “Aşiyân-ı Basma Kayası” bulunurdu. Bafra kaza merkezine bağlı üretim yapan 500 kuruş şahin yetiştiriciliğinden, 1.000 kuruş da dişi çakır ve doğan yetiştiriciliğinden getirisi olan avcı kuşu üretim istasyonlarını tespit etmek mümkündür. Bu şahin, çakır ve doğan yetiştiren istasyonlar şunlardır: “Aşiyân-ı Taş Kayası”, “Aşiyân-ı Dramol Kayası”, “Aşiyân-ı Burc Kayası”, “Aşiyân-ı Gökler Nehri Kayası” ve bu üretim istasyonuna bağlı çalışan “Aşiyân-ı Sivri”, “Aşiyân-ı Derka”, “Aşiyân-ı Ulu Yüce Kayası” ve “Aşiyân-ı Kömür Taşı” mevkiileri bulunurdu. Canik livasında bulunan avcı kuşu üretim istasyonlarında toplamda her yıl 17 yerleşim yerinde bulunan kayalık mevkiilerde konuşlanan 24 kuş yuvasında 13.780 akçalık (1516 yılı için) bir gelir elde edilmekteydi ki bu miktar bir tımarlı sipahiye tahsis edilen gelirden biraz daha fazlaydı. Bu istasyonlarda yetiştirilen dişi çakır ile dişi ve erkek zağanos kuşları ise “hassa tımara” ayrılanların dışında satılır ve bu satıştan da 1.000 akçalık bir gelir elde edilirdi.⁷¹ Elde edilen bu 1.000 akçanın avcı kuşlarını saraya intikal ettiren doğancılara yol harcı olarak verildiği ve kuşların yolculuk esnasında uğrak yerlerindeki derbent ve hanlarda bu paradan bedeli ödenerek canlı koyun alınıp kesilerek taze et yemelerinin temin edildiği anlaşılmaktadır.

Canik sancağı (Samsun) bünyesinde avcı kuşu yetiştiriciliği yapılan bu köylere ait şahin, doğan, çakır ve atmaca yuvalarında her sene yetiştirilen kuşlar yöreye uğrayan Rum (Sivas) Çakırcıbaşı Piri Bey’e teslim edilmekteydi. Ayrıca yörede sipahiye tahsil edilen tımar köylerinde de geliri sipahiye ayrılan avcı kuşu yetiştirme istasyonları ve kuşçular bulunurdu. Ancak Rum Çakırcıbaşı Piri Bey Bursa’daki (Hüdavendigâr) “hass arazilere” yani sultanın hazinesine kaydedilen Sonisa avcı kuşlarını bizzat kendisi gelip saray adına teslim alırdı. Sonisa kazasında kuş yetiştiriciliği işinde ise her yıl saray adına çalışan, 230 ailede 274 kişi kuşçu olarak 1515 tarihli bir tapu defter icmalinde kayıt altına alınmıştır. Bu durum aile sayısı ile avcılık işinde çalışan birey sayısında tutarsızlığa neden olan rakamlar içerse de avcılıkta babaların yanında kardeşlerin ve oğullarının da yer aldığına dair özgün bir örnek teşkil eder.⁷² Saraya Bursa’daki (Hüdavendigâr) “hass” topraklar üzerinden gönderilen avcı kuşları Sultanın saray erkânı ile birlikte çıktığı sürek avlarında bıldırcın, ördek, sülün, vb. kuşların avlanmasında kullanılırdı. Arşivlerimizde Sonisa’daki avcı kuşu yetiştiriciliği ile ilgili fazla belgeye ulaşılamamaktadır. Ancak Sonisa kazasındaki şahin yetiştiren aşiyânların bir zamanlar Osmanlı başkenti olan Bursa üzerine kayıtlı olması değerlendirilmelidir. Bu durum Sonisa ve bilhassa Canik livasında varlığı tespit edilen aşiyânların 1365’te Edirne başkent olmadan evvel Bursa’da bulunan saraya ait işletmeler olarak kayıtlandırıldıkları gerçeğine vurgu yapar. Bu geleneğin Edirne ve İstanbul başkent olup sarayın konumu değişmesine rağmen Canik livası için

⁷⁰ Comanat’ın Comana Pontica olduğu ve Gümenek kazasının eski ismi olduğu belirlenmiştir. Bkz. Cook, *Population Pressure*, s.57.

⁷¹ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516), “Kaza-yı mezkûrda dişi çakır, dişi ve curra zağanos konula hassa tımarına bırakıldan gayri satıldıkta: Kıymet-i beha 1.000 akça”, s.95.

⁷² BOA., *TT.d.*, (Der- Liva-yı Sonisa), Nr. 327, Tarih: H 920 (1515), s. 528, “Mahsulât-ı Aşiyân-ı Şevahin ve Çakır ve Atmaca hassa-i Hüdavendigâr halledallahu mülkehu sipahiye yazıldan gayri Rum Çakırcıbaşısı Piri Beğ tasarruf idüp sâl be sâl getirüp hazineye teslim eyliye”; BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516), “Canik livasının köylerinin nüfus ve hâsılatını ve tımarlarını ve malikâne ve vakıfları havi mufassal tahrir defteri”.

değişmediği ve ilk kayıta olduğu gibi Bursa adına şahin, atmaca, çakır ve doğan kayıtları tutulmaya devam edilmiştir. Ancak bu sürecin net bir şekilde ortaya konulamamasının başlıca sebebi arşiv tasniflerinde okuması yapılmamış pek çok evrak bulunması ile alakalı olabilir.

Sonisa kazasında avcı kuşu yetiştiriciliği uzun yıllar varlığını korumaya devam etmiştir. Avcılıkta ateşli silahların daha etkin olarak kullanılmasına paralel olarak avcı kuşların da talim ve bakımlarındaki zorluklar ve fiyatlarındaki müşkülât nedeniyle terk edilmeye başlandığı düşünülse de saray açısından geleneklerin korunması önem arz etmiş olsa gerektir. Sonisa'da 1515 yılında ilk kayıtlarına arşivde ulaştığımız ve saray tarafından sevk ve idare edilen avcı kuşu yetiştiriciliği işinin 1755 yılına ait bir resmî evrakta yazışma konusu olarak varlığını sürdürdüğü anlaşılır. Sivas sancağındaki Karayaka kazasının Eray (Aray) köyünde (Yaylalı-Erbaa) beratı bulunan Hassa Şahin Kayacılarının Defter-i Hakaniye kayıtlı oldukları belirtilmiştir. Saray adına görev yapan ve bu işle yetkili kılındıkları belgelenen Eray köyündeki Hassa Şahin Kayacıları altı kişiden mürekkepti. Kara Mehmet, Osman, Abdullah, Abdulmuttalip, Mustafa ve Ahmet; Karayaka yöresinin kayıtlarda yer alan ilk Şahin Kayacıları idi. Karayaka, Eray köyü şahin kayacıları, Osmanlı sarayı adına taşrada hizmet veren görevliler arasında yer almaktaydı. Beratlarının yenilenmesi ile ilgili olarak yapılan yazışmalardan yöredeki şahin yetiştiricilerine ve yükümlülüklerine dair bilgiler elde edilmiştir. Karayaka kazasına bağlı Eray köyündeki “şahin kayacıları” yetiştirdikleri şahinleri her sene İstanbul'a getirerek saraya teslim etmekle mükelleftiler. Bu durum Karayaka'da yer alan istasyonlarda sadece şahinlerin yakalanmadığı aynı zamanda yakalanan şahinlerin yetiştirildikleri ve talim edilerek ehil hâle getirilip av yapmaya hazır bir surette saraya teslim edildiklerini ortaya koyan veriler içerir. Şahin kayacılarının devlet adına talep edilen ağır işlerden (şakka) muaf tutuldukları ve “hâsıl” eyledikleri şahinleri getirdikleri sürece görevlerini yapmış kabul edilerek vergiden de muaf tutulmaları gerektiği belirtilir. Ancak “şahin kayacılarının” her zaman istenen miktarda şahini saraya ulaştıramadıkları da dikkat çeker. Bu gibi durumlarda vergi ve ağır işlerden muafiyetleri devam etmekle beraber getirmekle mükellef tutuldukları şahinlerin bedellerini şahinci kurası öşrü ve resimleri adı altında saray doğancısına mütevellileri vasıtasıyla ödemek zorunda tutulmuşlardır. Şahin kayacılarının kışlamak üzere ellerinde tuttıkları miri arazide eğer şahin teslimatı yapmamışlar ise “avarız-ı divaniye”, “tekâlif-i örf” ve “şakka” uygulamalarından muaf müsellemler olarak kabul görmeleri ve bir seneden fazla şahin yetiştirmek üzere ellerinde tuttıkları miri arazide kalmamaları gerektiği uyarısında da bulunulmuştur.⁷³

Sonuç itibarıyla av sanatı insanoğlunun toplayıcı toplumdaki avcı topluma geçişiyle birlikte sürekliliğini uzun yıllar sürdüren bir hayat tarzı olarak dikkat çeker. Osmanlı hanedanı bu hayat tarzına kurumsal bir nitelik kazandırarak saray hiyerarşisi içerisinde av kuşları için bir sistem geliştirmiştir. Saray ve hanedanın düzenlediği süre avlarında oldukça pahalı olan bu av kuşlarından yüzlercesi ile yapılan avlar ve bu avlarla oluşturulan sofralar devletin azamet ve haşmetini dilden dile yaymak maksadıyla yapılan birer propaganda aracına dönüşmüştür. Kamuya hanedanın süre avları üzerinden gönderilen bu mesajın ülke sathında daha derin bir alana sirayet etmesi için ise saray şahinci, doğancı ve atmaccacı olarak tanımlanan “bazdaran” teşkilatının kırsaldaki taşra teşkilatlarıyla beslendiği anlaşılmaktadır. Sarayda hanedanın süre avları için tesis edilen “bazdaran” teşkilatının kâfi miktarda av kuşuyla beslenmesi için birkaç yetiştirme istasyonu yeterli iken ülke sathına yayılan geniş bir taşra “bazdaran” yapılanmasından bahsetmek mümkündür. Orta Karadeniz'de bu teşkilata mensup pek çok üretme istasyonunun varlığı bu savımıza delil teşkil eder. Orta Karadeniz'i tanımlayan Canik sancağı bünyesinde 1515-1516 yıllarında tutulan tahrir kayıtları 17 yerleşim yeri bünyesinde yer alan 24 kayıtlı aşıyan yani şahin, atmaca, çakır ya da doğan yuvalarının bulunduğu kayalıklardan bahseder.⁷⁴ Taşrada görev yapan tımar, baştina, çiftlik ve zemine sahip şahinciler,

⁷³ Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *Ali Emiri, Osman 3, (AE.SOSM.III)*, Dosya No. 92, Gömlek No. 7085, Tarih: H 15.02.1168 (10 Mayıs 1755).

⁷⁴ BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516), s.95.

atmacacılar veya çakırcılar 1828-1830 yılına kadar Osmanlı kırsalında görevlerini layıkıyla ifa etmişlerdi.⁷⁵

Rumeli ve Anadolu coğrafyasının pek çok yöresinde Canik sancağı örneğine benzer doğrudan saraya bağlı bir avcı kuşu yetiştirme sisteminin kurulmuş olduğu anlaşılır. Osmanlı saray erkânı ve ağırlıklı olarak 1400-1500'lü yıllarda Amasya'da bulunan şehzadeleri komuta kademesi ile bir araya getiren sürek avları Osmanlı kentlisini olduğu kadar taşradaki vatandaşını da ilgilendirmekteydi. Bilhassa bu sürek avlarının düzenlendiği kırsal alan ve bu alanda bulunan taşralılar bu temaşa içinde geçen sürek avlarını yakından müşahade etme imkânı bulmaktaydılar. Kendi yöresindeki yetiştirme istasyonlarında yine taşralı cemaatler ve ehil kimseler eliyle yetiştirilen bu avcı kuşların sultanın sürek avlarındaki hünerleri ilgi ve merak konusu olarak taşra sohbetlerinde yer bulmuş olmalıdır. Fiyatları bir savaş atından daha fazla olan bu avcı kuşlarını yetiştiren taşra istasyonlarındaki “bazdaran-ı hassa” görevlileri ve bunlarla iltisaklı yerel halkın hanedan tarafından düzenlenen sürek avlarında test edilen bu kuşlara dair başarı öykülerini buldukları yörelerde yayarak bir anlamda sarayın ve hanedanın propagandasını yaptıklarını tasavvur etmek mümkündür.

Sarayın ve şehzade sancaklarının düzenledikleri sürek avları sayesinde komutaları altında bulunan askerî erkânı da bir anlamda canlı bir tatbikata soktukları anlaşılır. Kırsaldaki görevlilerin yetiştirdikleri avcı kuşlarını bizzat kendilerinin saraya ulaştırmaları ve sultanın ya da şehzadenin komutası altında düzenlenen sürek avlarına dâhil olmaları sırf alelade bir av tutkusundan kaynaklanmış bir icraat değildir. Avcı kuşlarının yetiştirildiği kırsaldaki istasyonlardan eğittikleri kuşlarla beraber saraya ve sürek avlarına intikal eden bu tımar sahipleri beraberlerinde kırsalda derledikleri istihbaratı da saraya ulaştırmış olmalıydılar. Osmanlı arşivlerinde incelediğimiz dönem avcı kuşların ve bilhassa güvercinlerin iletişim vasıtası olarak kullanıldığı bir devirdir. Henüz telgraf hatları ya da tatar postaları düzenli bir ulaşımına sahip değildir. O hâlde iletişimin ağırlıklı olarak doğadaki kuşların ehlileştirilmesi ile sağlanması ve bu sistemin sıhhatli işleyişinin test edilmesi elzemdir. Kırsaldaki yetiştirme istasyonlarından getirilen avcı kuşlarının ya da güvercinlerin kendi istasyonlarına güven içinde dönüp dönmedikleri ya da sakıncalı bir mesajı rakip hatlara taşıyan güvercinlerin havada imhası için gerekli avcı kuşlarının testi de bu sürek avları esnasında gerçekleştirilmiş olmalıdır. İstanbul üzerinden salınan bir haberci kuşun şark cihetindeki rakip ülke topraklarına ulaşmak için takip edeceği güzergâh olan Orta Karadeniz'deki Sonisa bu anlamda önemli bir geçiş yolu olarak dikkat çeker. Sonisa ve civarındaki istasyonlar sayesinde kaç adet “çaşı güvercin” avcı kuşları tarafından alışı edilmiş ve Safevilerin istihbarat verileri çöktürülmüştür bilinmez. Nihayetinde telgraf hatlarının devreye girmesi deniz ve kara yolu ulaşımında buhar gücünün beraberinde getirdiği daha hızlı ulaşım imkânları iletişimde yeni alternatifleri ortaya çıkarmıştır. XIX. yüzyılda yaygınlık kazanan bu teknolojik gelişmeler sahada karşılığını bulmuş ve gerek güvercin gerekse avcı kuşu yetiştiren istasyonlar birbiri ardına işlevini, maksadını ve her şeyden önemlisi varlık enerjilerini kaybederek tarihin tozlu sayfaları arasına itilmişlerdir. Geleneksel olarak insanoğlunun tarih içinde tecrübe ettiği bu iletişim ağının varlığının yeniden tesisi ve sürekliliğinin sağlanması ise sadece şimdilik bir nostaljik gereklilik olarak karşımıza çıkar. Ancak elektrikle çalışan bütün sistemleri devreden çıkarıp felç eden “magnetic pulse” (NEMP, NNEMP) gibi yeni teknolojik iletişim canavarlarına karşı ihtiyaten de olsa böylesi bir modern teknolojinin saldırılarından etkilenmeyen organik bir haberleşme ağını yedekte tutmakta yarar vardır.

⁷⁵ Ahmet Uzun, Ozan Aras, “Mali Yönleriyle Osmanlı Devleti'nde Çakırcılık ve Şahincilik Teşkilatı”, (*Liberal Düşünce Dergisi*), S. 83, (2016), 109-110.

Kaynakça**Arşiv Belgeleri**

- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Bâb-ı Âsafî, Divan-ı Hümayûn Sicillatı Mühimme Defterleri (A.}{DVNS.MHM.d.)*, Dosya No. 7, Gömlek No. 43, Tarih : H 01.02.975 (07 Ağustos 1567). BOA., *A.}{DVNS.MHM.d.*, Nr. 115-2326, Tarih: H 29.12.1119, (22 Mart 1708); BOA., *A.}{DVNS.MHM.d.*, Nr. 79-5, Tarih: H 23.12.1018 (19 Mart 1610); BOA., *A.}{DVNS.MHM.d.*, Gömlek No. 2882, Tarih: H 25.07.984 (18 Ekim 1576); BOA., *A.}{DVNS.MHM.d* Nr. 36825, Tarih: H 9.4.987 (5 Haziran 1579).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Mehmed 4, (AE. SMMD.IV)*., Dosya No. 85, Gömlek No. 10077, H ? BOA., *Ali Emiri, AE.SMMD.IV*, Nr. 49-5613, H ?.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Abdülhamid I, (AE., SABH.I)*, Dosya No. 69, Gömlek No. 4789, Tarih: H 4.1.1191 (12 Şubat 1777). BOA., *AE.SABH.I*, Nr. 38-2808, Tarih: H 27.02.1191 (6 Nisan 1777).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Ahmed 3, (AE.SAMD.III)*, Dosya No. 131, Gömlek No. 12903, Tarih: H 11.01.1132 (24 Kasım 1719). BOA., *AE.SAMD.III*., Nr.69-6894, Tarih: H 13.07.1142 (1 Şubat 1730).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Ahmed 1, (AE.SMHD.I)*., Dosya No. 62, Gömlek No. 3963, Tarih: H 01.04.1167 (26 Ocak 1754).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *(AE.SMMD.IV)*., Numarası, 18-2011.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Mustafa 3, AE.SMST.III*., Nr. 341-27541, Tarih: H 29.12.1187 (13 Mart 1774).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Osman 3, (AE.SOSM.III)*, Dosya No. 92, Gömlek No. 7085, Tarih: H 15.02.1168 (10 Mayıs 1755).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Selim 3, (AE.SSLM.III)*, Dosya No. 167, Gömlek No. 10001., Tarih: H 29.12.1216 (2 Mayıs 1802). BOA., *AE.SSLM.III*., Nr. 196-11769, Tarih: H 29.12.1207 (7 Ağustos 1793).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Cevdet, Timar Zeâmet, (C.TZ.)*, Dosya No. 110, Gömlek No. 5480, Tarih: H 11.02.1084 (7 Ağustos 1793). BOA., *C.TZ.*, Nr. 112-5567, Tarih: H 18.05.1233 (26 Mart 1818); BOA., *C.TZ.*, Nr. 50-2480, Tarih: H 11.10.1229 (26 Eylül 1814); BOA., *HAT.*, Nr. 1409-57201, Tarih: H 29.12.1206 (18 Ağustos 1792).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *(Saray Mesalihi), İE. SM.*, Dosya No. 23, Gömlek No. 2407, Tarih: H 16.12.1107 (17 Temmuz 1696). BOA., *İE.SM.*, Nr. 14-1419, Tarih: 27.02.1091 (29 Mart 1680); BOA., *İE.SM.*, Nr. 18-1818, Tarih: H 03.01.1114 (30 Mayıs 1702); BOA., *İE.SM.*, Nr. 27-2887, Tarih: H 03.07.1122 (28 Ağustos 1710); BOA., *İE.SM.*, Nr. 5-373, Tarih: H 04.08.1092 (19 Ağustos 1681).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Nüfus Defterleri, (NFS.d.)*, Numara:972, Tarih: H 29.12.1250 (28 Nisan 1835). BOA. *NFS.d.*, 993, Tarih: H 1260 (1844-1845).
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)., *Maliyeden Müdevver Defterler, MAD.d.*, Defter Numarası: 15340, Tarih: H 02.12.1137 (12 Ağustos 1725).

BOA., *MAD.d.*, Nr. 3523, Tarih: H 29.12.1111 (17 Haziran 1700); BOA., *MAD.*, Nr. 18076, H 29.12.1174 (1 Ağustos 1761).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Tapu Tahrir (Der-Livaya Sonisa)*, (TT.d.), Numara, 327, Tarih: H 920 (1515).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Topkapı Sarayı Arşiv Defterleri*, (TS. MA.d.), Nr. 734-11, Tarih: H 12.08.954 (26 Ekim 1547). BOA., *TS.MA.d.*, No. 707, Tarih: H 29.12.1113, (27 Mayıs 1702); BOA., *TS.MA.d.*, No. 10052, Tarih: H 29.12.919, (25 Şubat 1514).

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA.), *Tapu Tahrir Tapu Tahrir Defterleri*, (TT.d.), Numarası: 41, Tarih: H 29.12.912, (12 Mayıs 1507). BOA., *TT.d.*, Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516).

Kitaplar

Agoston, Gabor and Masters Bruce. *Encyclopedia of The Ottoman Empire*. New York: Facts on File, Inc., 2009.

Borromeo, Elisabetta. "The Ottomans and Hunting, according to Julien Bordier's Travelogue (1604-1612)", *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, İstanbul: Eren Yayınevi, 2010.

Cook, M.A. *Population Pressure in Rural Anatolia (1450-1600)*. New York-Toronto: Oxford University Press, 1972.

Ebul-Gazi Bahadır Han, Türklerin Soy Kütüğü (Şecere-yi Terakime), Haz. Muharrem Ergin, Tercüman 1001 Temel Eser, (Yayımlanma yeri ve yılı belirtilmemiş.)

Eler, Mehmet Yavuz. ve Ünlü, Mucize. "Refugees in the Basin of the Canik Mines: Greek Orthodox from Mining to Agriculture (1790-1884)", *The Economic and Social Development of The Port Cities of the Southern Black-Sea Coast and Hinterland, Late 18 th Beginning of the 20 th Century*, Ed. Edhem Eldem, Sophia Laiou, Vangelis Kechriotis, Corfu: Black Sea Project Working Papers, 5, 2017, ISBN: 978-960-7260-57-4.

Esenbel, Selçuk, "Of Birds and Diplomacy: Royal Gifts to Abdulhamid II", *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, İstanbul: Eren Yayınevi, 2010.

Karataş, Ahmet ve Kiraz Erciyes Yavuz v.d., *Trakus Türkiye'nin Kuşları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

Keçelgil, Hülya. *Kızılırmak Havzasının Coğrafi Tarihine Bakış (Hermann von Flottwell ve "Aus dem stromgebiet des Qyzyl-Yrmaq (Halys))"*. Ankara: Nobel Yayınları, 2020

Kuş, Ayşegül. *Batılı Seyyah ve Araştırmacılara Göre 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Karadeniz Bölgesi*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları, 2016.

Veinstein, Gilles, "Falconry in the Ottoman Empire of the Mid Sixteenth Century", *Animals and People in the Ottoman Empire*, Ed. Suraiya Faroqhi, İstanbul: Eren Yayınevi, 2010.

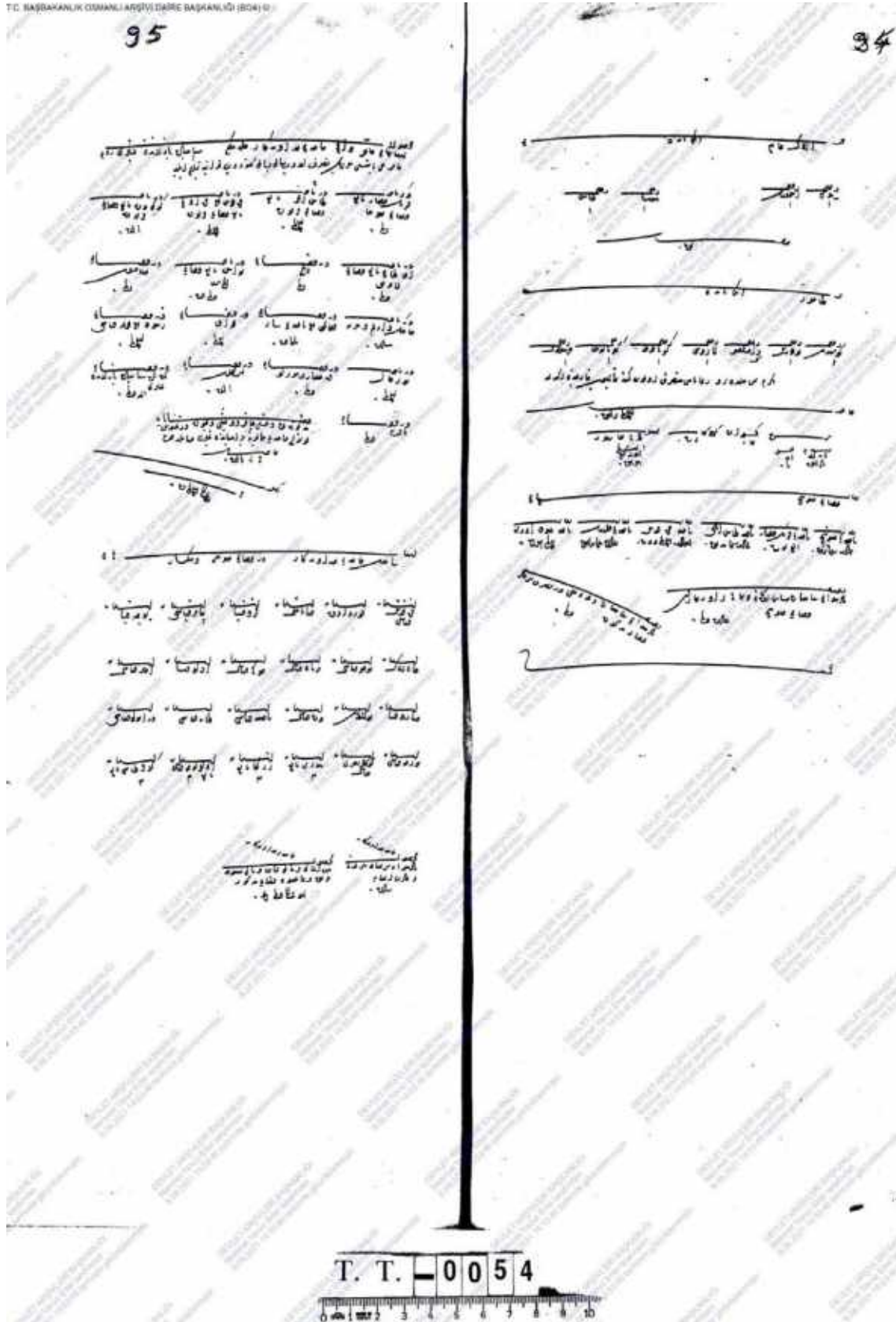
Yılmaz, Ali, "Samsun kazasının İdari İktisadi ve Sosyal Durumu (1484-1520)" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1990.

Sürelili Yayınlar

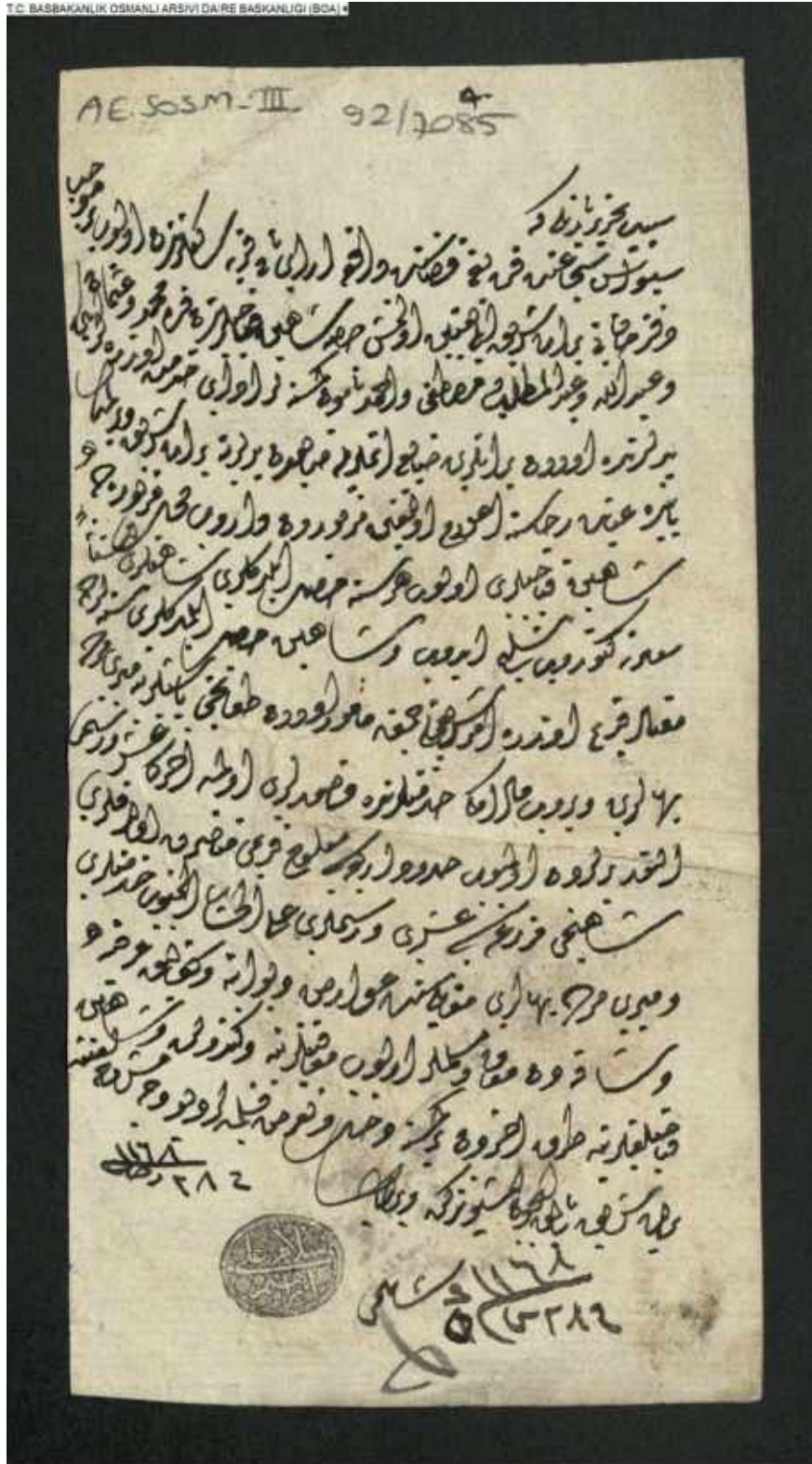
Alkan, Mustafa., Gökbuğa, Ferdi. "XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Av Teşkilatının Silistre Sancığı'ndaki Yapılanması", *Akademik Bakış* 9/17, (Kış 2015): 23-39, erişim tarihi: 13 Eylül 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/74048>

- Dik, B., Per, E., Yavuz, K. E., Yamaç, E. "Chewing lice (Phthiraptera: Amblycera, Ischnocera) Species Found on Birds in Turkey, With New Records and a New Host Association", *Turkish Journal of Zoology* 39/5 (2015): 790-798, erişim tarihi: 13 Eylül 2021, <https://journals.tubitak.gov.tr/zoology/issues/zoo-15-39-5/zoo-39-5-7-1411-45.pdf>
- Enamorado, Virgilio Martinez. "Falcons and Falconry in Al Andalus", *Studia Orientalia* 111, Finnish Oriental Society, Helsinki (2019): 159-183, erişim tarihi: 14 Eylül 2021, http://digital.csic.es/bitstream/10261/49299/1/StOr111_Martinez_Enamorado%20%283%29.pdf
- Epstein, Hans J. "The Origin and Earliest History of Falconry." *Isis* 34/6 (1943): 497-509, erişim tarihi: 13 Eylül 2021, <http://www.jstor.org/stable/225894>.
- Gül, Seyfullah, "Kızılırmak Deltasında Yazılmamış Kanunlar, Bir Sulak Alanın Korunmasında Geleneksel Ekolojik Bilginin Rolü", *International Journal of Geography and Geography Education* 42, (Mayıs 2020): 303-327, erişim tarihi: 14 Eylül 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/igge/issue/56119/725686>
- Gürler, Tumay, ve Beyhan, Yunus Emre, ve Acııcı, Mustafa, ve Bölükbaş, Cenk Soner, ve Umur, Şinasi, "Helminths of Mammals and Birds at the Samsun Zoological Garden, Turkey", *Journal of Zoo and Wildlife Medicine* 41/2, (2010): 218-223, erişim tarihi: 14 Eylül 2021, <https://bioone.org/journals/journal-of-zoo-and-wildlife-medicine/volume-41/issue-2/2009-0070R1.1/Helminths-of-Mammals-and-Birds-at-the-Samsun-Zoological-Garden/10.1638/2009-0070R1.1.short>
- <http://www.osmanlimirasi.net/dergi/osmanli-devletinde-avci-kusu-yetistiriciligi-bazdaranlik-bati-anadolu-ornegi-ss-655-6772020114b5b202.pdf>
- İnbaşı Mehmet., Hazırbulan, Tahsin. "Osmanlı Devleti'nde Avcı Kuşu Yetiştiriciliği/Bazdaranlık (Batı Anadolu Örneği)", *OMAD (Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi)*7/19, (Kasım 2020): 655-677, erişim tarihi: 14 Eylül 2021,
- Öz, Mehmet, "Tahrir Defterlerine Göre Canik Sancağı'nda Nüfus (1455-1643)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 6/1, Samsun (1991): 187-188, erişim tarihi: 14 Eylül 2021, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuefd/issue/20256/215096>
- Uzun, Ahmet, Ozan Aras, "Mali Yönleriyle Osmanlı Devleti'nde Çakırcılık ve Şahincilik Teşkilatı", *Liberal Düşünce Dergisi*, S. 83, (2016), 101,109-110.
- Ümüt Çınar, "Türkmence Kuş Adları", (Ankara: 2018), 30, son güncelleme 13 Eylül 2020, http://www.kmoksy.com/Turkmen_Ornithonymy.pdf
- Varlı, Nükhet, "New Science and Old Sources: Why The Ottoman Experience of Plague Matters", *The Medieval Globe Arc Humanities Press I*, (2015):193-227, erişim tarihi: 13 Eylül 2021, <https://scholarworks.wmich.edu/tmg/vol1/iss1/9>
- Williams, James, "Hunting and The Royal Image of Henry VIII", *Sport in History* 25/1 (2005), 41-59.
- Yarcı, Güler, "Osmanlıda Avcılık Yasaları", *Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi*, Edt. Emine Gürsoy Naskali ve Hilal Oytun Altun, 1/1, (Ocak 2009), "Türk Kültüründe Av". https://actaturcica.files.wordpress.com/2019/12/123_152.pdf
- Yusuf Alperen Aydın, "Osmanlı Dönemi ve Öncesinde Avcı Kuşlardan Sungur Üzerine Bazı Notlar", *Tarih Dergisi*, 57 (2013/1), 25-44.
- <https://iupress.istanbul.edu.tr/tr/journal/tjh/article/osmanli-donemi-ve-oncesinde-avci-kuslardan-sungur-uzerine-bazi-notlar>

Ek I: DABOA., TT.d., Nr. 54, Tarih: H 29.12.921 (3 Şubat 1516)

Ek III: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, Osmanlı Arşivi (BOA)., *Ali Emiri, Osman 3, (AE.SOSM.III)*, Dosya No. 92, Gömlek No. 7085, Tarih: H 15.02.1168 (10 Mayıs 1755).

AE.SOSM.III.00092.07085.001

Sebeb-i tahrir yazıla ki,

1. Sivas sancağında **Karayaka kazasında** vaki **Eray(i)** nam karyesi sakinlerinden olup ber muceb,
 2. Defter-i Hakani berat-ı şerif ile tayin olunmuş **Hassa Şahin Kayacılarımdan** Kara Mehmet ve Osman ve Abdullah ve Abdülmuttalip ve Mustafa ve Ahmet namlu kimesneler eda-yı hizmet üzereler hin-i,
 3. yedlerinde olan beratları zayi etmeleriyle safvet-i (!) yedlerine berat-ı şerif verilmiş,
 4. Ya beratın ricasıyla ilam olunmağın mezburdan varub mahal-i mezkurede (her),
 5. şahin kayacıları olup her sene hâsıl eyledikleri **şahinleri Asitane-i,**
 6. **Saadete (İstanbul)** getirüp teslim edip ve şahin hâsıl eylemedikleri senelerde,
 7. muzari tarih üzere emr-i şerifimle cemine (!) memur olan Doğancıbaşlarına mir-i mirde,
 8. behaların verip mademki hizmetlerinde kusurları olmaya aheren öşr-ü resmi,
 9. alunur yerlerde olmayıp hudud-u erbaası malum miri mutasarrıf oldukları,
 10. şahinci kurası öşrü ve resimleri alel-hesap için hizmetleri,
 11. ve mir-i mirde behaları mütevellisine avarız-ı divaniye ve tekalüf-ü örfüne,
 12. ve şâkkadan muaf ve müsellemler olup muafiyetlerine ve kendülerine ve şahin,
 13. kayacılıklarına taraf-ı aherden bir sene daha merhuz kışlamayalar deyu vech-i meşruh hin-i
 14. yedlerine şerifi yazılmak için iş bu tezkire verildi. H 28 Recep 1168 (10 Mayıs 1755)
- Selam-ı Ali İbrahim

Tablo I: 1516 Tarihli Canik Livası Avcı Kuşu Yetiştirir Mahaller (DABOA, TT., Nr. 54)

Canik Livası Yerleşkelerinde Şahin, Atmaca, Çakır, Doğan İstasyonları ve Yıllık Getirileri (1516)			
NO	YERLEŞKE ADI	AŞIYAN GETİRİSİ	KAYALIK (YUVA)
1	SONİSA KAZASI, FRENK HİSARI	800 AKÇA	KARAKUŞ KAYASI
2	SONİSA, TAŞABAD	900 AKÇA	KURU OK KAYASI
3	SONİSA, KARAKUŞ	700 AKÇA	KAYABAŞI
4	SONİSA, GÖL ÖNÜ	1.000 AKÇA	KURUKAYA
5	LÂDİK KAZASI	500 AKÇA	ÇAYIR KAYASI
6	ZİLE KAZASI	800 AKÇA	YÜCEKAYA
7	TAVAS NAHİYESİ	550 AKÇA	ÇAMALAN
8	SAMSUN KAZASI	800 AKÇA	NOHUKAYASI
9	CANİK, ARIM, TÜRBE NAHİYELERİ	6.000 AKÇA	HARMANKAYA
10	KOMENAD KAZASI, SAD NAHİYESİ	350 AKÇA	SOGU KAYASI
11	KAVAK KAZASI	900 AKÇA	ULU KAYA
12	YASON KAZASI, KUŞKAYASI	900 AKÇA	EMİR KAYASI
13	TURHAL NAHİYESİ	900 AKÇA	SARUKAYA
14	KARAHİSAR-I DEMİRLİ KAZASI	500 AKÇA	YOLALAN
15	İSKEFSİR (REŞADİYE) KAZASI	1.000 AKÇA	DEREKAYA
16	GEDEGARA (VEZİRKÖPRÜ) KAZASI	1.500 AKÇA	BASMA KAYASI
17	BAFRA KAZASI	1.500 AKÇA	TAŞKAYASI, DRAMOL KAYASI, BURC KAYASI, GÖKLER NEHRİ KAYASI, SİVRİ KAYA, DERKA KAYASI, ULU YÜCE KAYASI, KÖMÜR TAŞI KAYASI
Kaza-yı mezkûrda dişi çakır, dişi ve curra zağanos konula hassa tımarına bırakıldan gayrı satıldıkta: Kıymet-i beha 1.000 akça			
TOPLAM: 13.780 AKÇA			

Summary

Falconry in the Ottoman Empire was a military duty for some of the fiefs in the rural area, filled with rocky heights. That fief, maintained the falconry was chosen and appointed by the head of the Falcon or Ghost Hawk Breeders in the Palace. Obviously the head of Ghost-Hawk or of Falconry unit was appointed by the Sultans' decree. Therefore this military unit deals with falconry tied up directly to Sultan. In the Palace they trained and fostered the predatory birds, gathered all over the country via the fiefs. Though these hunting birds were all held for the purpose of participating the Sultans' battue but in fact they were a part of the military drill to investigate the fief-holders' capability during the campaigns. At least but not less these birds were also performed the communication duty in an excellent way. The common merchants or subjects have to use the pigeons to communicate. However this kind of communication has some faults and inadequacies due to the predatory birds attack. Nevertheless the falcons and ghost-hawks has no rival on the sky so let's them valuable even for the private and urgent communications. They also were used to hunt down the hostile pigeons, suspected from the espionage during the war-times. However it is too hard to prove these claims but scarcity of the Ottomans' archive gave a strength to our imaginations to depict the history. The most difficult issue in Oriental history is to precisely describe the Ottoman administrative units. When the hostile lands seized and annexed in to the Ottoman administration, the borders of towns were maintained. As time goes by the pre-administrative borders of the provinces, as when it was seized had slightly changed due to the necessities. These necessities mainly caused a few reasons. Initial of these was human management. As the capability of leading class enlarged, the administration has to provide new posts to rank the capable servants or elites. When the Ottomans enlarged their borders the new subjects provides lots of capable and educated men to offer their service at the cost of losing their creed. Thus Ottomans divided previous administrations in to sub-provinces, towns, districts etc. The second reason of necessities, caused the change in the administrative borders was due to the growth of population. Aftermath of the conquest the cities adapted in the frame of Ottoman merchants' market-world developed with the new settlers and with the prosperity of larger trades' gains. It hence changed the administrative burden and forced the administration to change the borders' jurisdiction. The targeted field of the study has its own examples of such administrative changes. Once upon a time, 1485 Ottomans called the territory as Province of Roma (Roman Empire). Most of the Ottoman sovereignty the administrative unit named after the Roman Empire. It is centered with the town of Sivas and covered with the towns of Tokat (Pontica), Amasia, Canik and etc. Especially Canik was the main shore of the Province of Roma ruling the coastal towns of Samsun, town of Ordu and their vicinity. Beside this administrative unit also hosted the town of Sonisa that was erected on the bank of the Green River, run throughout between the inland of the Black-Sea territory, Sivas towards the Black-Sea. Sonisa was also one of the towns of Canik sub-province. All in this entire administrative unit, named Canik was also the home-land of the falconry. Bird flocks fled from Russia, Danube visited these coastal towns of Canik. Their existence caused the availability of the hunter predators, falcons, ghost-hawks, eagles, owls etc. in the region. Especially some predators were seasonal but some were indigenous species alike golden eagle, peregrine falcon, common kestrel, Eurasian sparrow hawk, northern goshawk, common buzzard and long legged buzzard. In our study we detected 17 towns in where falconry fiefs located and 24 rocky nests in where flying predators lay their eggs. These fiefs in that falconry proceeds were also taken care of field work and husbandry, mostly sheep, goat and beeves or hives. If they complied with the Porte's summons, then they were exempted from the burdens and taxes. However if they fail to do complete the duty they were objected to the taxes and also a fine of 300 silver aspers to pay instead of the each hunting-birds as of that they were obliged to take to the Porte. These fiefs in where falconry exists were also obliged to take part within the Sultans' hunting along with the tamed birds of predator. In so far it can be concluded that the falconry in the Ottoman Empire were also serve as to top-secret communication, military drill and rural espionage.